

**KAJIAN TERHADAP UKIRAN PERABOT KAYU (KERUSI) DI
KELANTAN**

SITI NOR AZMAWATI BINTI ZAKARIA

**PROJEK PENYELIDIKANINI DIKEMUKAKAN BAGI MEMENUHI
SYARAT UNTUK MEMPEROLEHI SARJANA MUDA PENGAJIAN
WARISAN DENGAN KEPUJIAN**

**UNIVERSITI
JABATAN PENGAJIAN WARISAN
FAKULTI TEKNOLOGI KREATIF DAN WARISAN
UNIVERSITI MALAYSIA KELANTAN**

2011

KELANTAN

PERAKUAN

Laporan ini adalah hasil usaha pelajar sendiri berdasarkan kepada penyelidikan yang telah dilaksanakan oleh pengkaji, kecuali bahagian-bahagian yang diberikan kredit dan yang dilampirkan dari sumber-sumber yang telah dinyatakan.

Siti Nor Azmawati Binti Zakaria

Tarikh: 18 Januari 2012

No. Matrik: C08A080

UNIVERSITI
—
MALAYSIA
—
KELANTAN

PENGHARGAAN

Assalamualaikum.....

DENGAN NAMA Allah S.W.T yang maha pemurah lagi maha mengasahi, selawat ke atas junjungan besar Nabi Muhammad S.A.W, serta ahli keluaraga dan para sahabat sekalian. Bersyukur kehadrat illahi kerana dengan limpah kurniaNya dapat juga saya menyiapkan kajian penyelidikan ini. Penghargaan ini ditujukan khas kepada Tuan Haji Fauzi Bin Fauzi Bin Ab'llah selaku penyelia projek penyelidikan II saya. Sekalung penghargaan juga untuk beliau dari saya, kerana memberikan tunjuk ajar serta bimbingan yang tuan berikan akan saya kenang sampai ke akhir hayat.

Di samping itu, tidak dilupakan juga kepada rakan-rakan yang turut memberikan bantuan dalam menyiapkan projek penyelidikan ini serta kepada mereka yang terlibat secara langsung atau tidak langsung dalam menyiapkan projek ini.

Di kesempatan ini juga saya ingin mengucapkan jutaan terima kasih yang tidak terhingga kepada pensyarah Universiti Malaysia Kelantan (UMK) kerana banyak member tunjuk ajar dan nasihat sepanjang saya belajar di UMK. Di sini, tidak dilupakan juga kepada keluarga saya yang turut sama memberikan sokongan dan nasihat dalam menjayakan projek ini.

ABSTRAK

Ukiran perabot kayu (kerusi) salah satu produk ukiran kayu yang berbentuk tiga dimensi. Dalam kajian ini, pengaji mengetengahkan tentang motif, jenis kayu serta peralatan yang digunakan untuk menghasilkan ukiran pada perabot kerusi ini. Daripada kajian ini penyelidik mendapati bahawa ukiran perabot kayu di Kelantan telah lama wujud sejak berabad lamanya. Ini telah diketahui melalui kajian ini pengkaji mendapati ukiran kayu ini merupakan hasil seni halus yang mempunyai nilai yang begitu tinggi dalam masyarakat Melayu Kelantan. Penggunaan ukiran kayu sangat meluas di Negeri Kelantan, tidak kira lah sebagai perabot, hiasan, cenderahati dan mahupun dalam pembinaan masjid-masjid dan pada rumah-rumah Melayu terdahulu. Dalam kajian ini mendapati pelbagai jenis kayu yang digunakan untuk membuat perabot kerusi yang berkualiti tinggi yang ada di pasaran kini serta bermacam-macam aplikasi motif yang digunakan untuk memberi nafas baru pada ukiran perabot kayu ini.

ABSTRACT

Carved wooden furniture (chair) is one of the 3-D product. In this study, the researchers highlight the theme, type of wood and equipment to produce some of this wood. Through this study researchers found that the wooden furniture in Kelantan has been around for centuries. Wood carving is a gentle work of art that has a very high value in Malay community of Kelantan. Wood carving in Kelantan were widely used as furniture, furnishings, the construction of mosques and the old Malay house. In this study found that various type of wood used to make high quality furniture in the market now and all kinds of motives used to inject a fresh approach in this wooden carven.

UNIVERSITI
—
MALAYSIA
—
KELANTAN

KANDUNGAN

BAB	PERKARA	MUKASURAT
	JUDUL	
	PERAKUAN	ii
	PENGHARGAAN	iii
	ABSTRAK	iv
	ABSTRACT	v
	KANDUNGAN	vi
BAB SATU	PENDAHULUAN	
	1.0 Pengenalan	1
	1.1 Objektif	5
	1.2 Persoalan Kajian	7
	1.3 Permasalahan Kajian	7
	1.4 Ringkasan Kajian	8
	1.5 Batasan Kajian	9
	1.6 Kepentingan Kajian	9
	1.7 Kaedah Kajian	10
	1.8 Definisi Konsep	11
	1.9 Kesimpulan	12
BAB DUA	SOROTAN KAJIAN	
	2.0 PENGENALAN	13
	2.1 MARIYAH PEJUANG SENI UKIRAN KAYU	15
	2.2 SENI UKIR	16
	2.3 JENIS-JENIS BUNGA UKIR ATAU CORAK	18
	2.3.1 Awan Larat	18
	2.3.2 Awan Larat Melayu Asli	18

2.3.3 Awan Larat Jawa	19
2.3.4 Silang / Kerawang	19
2.3.5 Awan Bentuk Huruf Larik dan Simetri	29
2.4 PENGARUH MOTIF CORAK UKIRAN TRADISIONAL	20
2.4.1 Unsur Tumbuh-Tumbuhan	20
2.4.2 Unsur Makhluk	20
2.4.3 Unsur Kaligrafi	21
2.4.4 Unsur Geometri	21
2.4.5 Unsur Kosmos	21
2.5 BENTUK-BENTUK UKIRAN	22
2.5.1 Ukiran Tebuk / Papan Tebuk	22
2.5.2 Ukiran Bunga Timbul	22
2.5.3 Ukiran Arca	23
2.5.4 Larik	23
2.6 TEKNIK DAN GAYA	24
2.6.1 Bentuk Bujang	24
2.6.2 Bentuk Pemidang	24
2.6.3 Bentuk Lengkap	25
2.7 ALAT DAN MOTIF	25
2.8 KATEGORI MOTIF	26
2.9 KESIMPULAN	31
BAB TIGA METODOLOGI PENYELIDIKAN	
3.0 PENGENALAN	32
3.1 REKABENTUK KAJIAN	33
3.2 KAEDAH KAJIAN	33
3.2.1 Interview/Temu Bual	34
3.2.2 Tinjauan	35
3.2.3 Perpustakaan	35
3.2.4 Pemerhatian	36
3.2.5 Sumber Internet	36
3.3 LOKASI KAJIAN LAPANGAN	37

3.4 KESIMPULAN	37
BAB EMPAT DAPATAN KAJIAN	
4.0 PENGENALAN	38
4.1 SENI UKIRAN KAYU	39
4.2 KAWASAN KAJIAN	40
4.3 LATAR BELAKANG RESPONDEN	40
4.3.1 A. Rahman KayuKraf	41
4.3.2 Muzium Nik Rashiddin, Kg Kandis, Bachok, Kelantan	43
4.3.3 Pengusaha Perabot	45
4.4 MOTIF UKIRAN	46
4.5 JENIS-JENIS KAYU	53
4.5.1 Nyatoh	54
4.5.2 Sentang	55
4.5.3 Kembang Semangkok	55
4.5.4 Melunak	55
4.5.5 Merbau	56
4.5.6 Cengal	56
4.6 PERALATAN UKIRAN PERABOT	57
4.6.1 Gergaji	58
4.6.2 Pahat	59
4.6.3 Kertas pasir/daun mempelas	60
4.6.4 Ketam kayu	61
4.6.5 Tukul kayu	62
4.6.6 Pisau Wali	63
4.7 KESIMPULAN	64
BAB LIMA PERBINCANGAN, CADANGAN DAN KESIMPULAN	
5.0 PENGENALAN	65
5.1 PERBINCANGAN	67
5.1.1 Perkembangan Ukiran Kayu Perabot Kerusi Kini	68

5.2 CADANGAN	69
5.3 KESIMPULAN	70
BIBLIOGRAFI	73
LAMPIRAN	74

UNIVERSITI
—
MALAYSIA
—
KELANTAN

BAB 1

PENDAHULUAN

1 . 0 PENGENALAN

Kelantan merupakan satu-satunya negeri yang terkaya dengan ukiran kayu yang mencapai taraf seni dan kemahiran. Seni ukiran Kelantan didapati banyak persamaan dengan yang terdapat di Selatan Siam, terutama di Patani. Seni ukiran kayu adalah seni kraftangan yang telah lama wujud di kalangan masyarakat Malaysia terutama bagi masyarakat Melayu. Seni ukiran yang dipersembahkan melalui bahan kayu ini sama seperti seni ukiran yang lain cuma berbeza dari segi cara dan teknik pengukirannya. Seni ini berkembang luas kerana Malaysia merupakan sebuah negara yang mempunyai hasil kayu-kayan yang banyak di mana terdapat kira-kira 3000 spesis kayu-kayan di negara kita.

Ukiran kayu ialah simbol kerajinan tangan, kemahiran dan ketinggian ilmu yang diterjemahkan ke dalam pelbagai bentuk barang yang mempunyai unsur seni. Simbol dan identiti yang ditonjolkan pada ukiran kayu mencerminkan jati diri masyarakat Malaysia. Ekspresi yang dipaparkan melalui ukiran kayu mewakili watak dan budaya masyarakat Melayu di Malaysia. Raja-raja Melayu pada zaman dahulu memainkan peranan penting dalam memperkembang dan menghidupkan suasana seni ukiran. Hingga kini peninggalan istana-istana lama memperlihatkan betapa indah dan uniknya ukiran-ukiran yang diterapkan pada istana-istana tersebut.

Di Semenanjung Malaysia, kekayaan seni ukiran kayu orang Melayu paling ketara pada binaan rumah tradisional terutama di Kelantan. Ukiran kayu atau seni ukir merupakan seni pertukangan tangan yang menjadi satu tradisi dalam masyarakat Melayu sejak turun temurun lagi. Seni ukir akan memperkenalkan teknik dan motif bunga ukir yang menjadi identiti ukiran Melayu tradisi. Untuk menghasilkan sebuah karya seni ukir memerlukan kemahiran daripada memilih kayu, memproses kayu, memilih dan melukis motif ukiran hingga mengukir silat dengan menggunakan pemahat dan pisau wali.

Di samping itu juga, kayu adalah bahan alam yang sangat sesuai untuk diukir dan boleh dipelbagaikan kegunaannya. Sukar untuk melihat catatan untuk mengetahui sejarah awal ukiran kayu. Namun demikian catatan sejarah dari perjumpaan di zaman batu Neolitik di Asia Tenggara menunjukkan terdapatnya pengukir-pengukir handal telah wujud di zaman dahulu. Ini terbukti ukiran yang terdapat pada belanga, gelang, kendi dan pinggan mangkuk.

Sejarah awal mengenai ukiran kayu di negara ini boleh diketahui setelah kita membaca buku Sejarah Melayu atau Sulalatus Salatin. Buku yang dikarang oleh Tun Sri Lanang itu ditulis pada abad ke-17. Dalam tulisan Tun Sri Lanang, tercatat

keindahan seni bina istana Sultan Mansur Syah yang memerintah Melaka pada tahun 1459 hingga tahun 1477. Istana berukir indah itu digelar oleh rakyat Melaka sebagai ‘Istana Hawa Nafsu’. Seni ukir di negara ini telah pun berkembang lebih awal lagi daripada catatan Tun Sri Lanang, namun tidak ada catatan mengenainya.

Satu lagi catatan silam mengenai seni bina ialah Hikayat Misa Melayu. Dalam hikayat itu digambarkan mengenai seni ukir di istana yang terletak di Pulau Indera Sakti, sebuah tempat di Kuala Sungai Kinta, Perak Darul Ridzuan semasa pemerintahan Sultan Iskandar Zulkarnain (1756 - 1780).

Di negeri Kelantan, Terengganu dan Pahang dan Kedah adalah negeri yang mempunyai pengukir dari turun temurun. Dikata bahawa kebanyakan ukiran kayu adalah terpengaruh dengan motif ukiran negara Siam, kerana pada suatu masa dahulu negeri ni di bawah pengaruh Siam. Ini adalah berdasarkan corak ukiran masjid, wakaf, istana dan rumah-rumah lama banyak persamaan dengan seni ukir negara Siam. Tidak menghairankan kalau dikatakan bahawa seni ukir di negara ini telah didatangi dari selatan negeri Thailand iaitu Patani. Dalam kajian ini, fokus akan ditumpukan kepada seni ukiran masyarakat Melayu, dalam perabot kayu di Kelantan.

Ukir kayu merupakan salah satu bentuk hiasan yang terpenting dalam seni bina Melayu. Hiasan digunakan sebagai unsur penyudah dan pelengkap kepada sesuatu tempat seperti bangunan, kediaman dan sebagainya. Keunikan dan kepelbagaian pola reka bentuk ukiran kayu yang halus dan tinggi mutunya memang talah lama terkenal sejak berabad lamanya di seluruh Gugusan Kepulauan Melayu.

Kini ukiran kayu merupakan seni pertukangan warisan bangsa yang sangat bernilai. Hiasan ukiran kayu bukan sahaja manifestasi kecintaan pada keindahan alam semulajadi tetapi memaparkan sifat kerajinan dan kesabaran tukang Melayu dalam penghasilan seni. Motif ukiran pula jelas menunjukkan penerapan nilai budaya, agama

dan adat resam yang lazimnya diilhamkan daripada tumbuh-tumbuhan yang terdapat dipersekutaran. Ia dilahirkan secara dua atau tiga dimensi mengikut kualiti dan kompleksiti yang diperlukan.

Corak hiasan ukiran kayu yang digunakan pada pembuatan perabot juga mempunyai hubungkait dengan corak hiasan pada hasil seni lain seperti bangunan, tekstil, barang kemas, kraf tangan dan hiasan pada bahtera serta perahu. Corak-corak ini menggambarkan kecintaan pada keindahan dan tumbuh-tumbuhan, bentuk geometri dan kaligrafi pula merupakan inspirasi utama motif pola reka bentuk. Kini seni ukiran semakin mendapat perhatian yang istimewa terutama sekali kepada mereka yang berkaitan dengan bidang pelancongan. Seni ukiran menjadi tarikan yang unik kepada pelancongan luar dan dalam negeri.

Perkembangan Seni Ukiran Kayu Dalam Kebudayaan Melayu

Di Tanah Melayu, kegiatan seni ukir memang terkenal di kawasan pantai timur. Negeri seperti Kelantan, Terengganu dan Pahang pernah mempunyai hubungan rapat dengan negeri Patani yang merupakan pusat kegiatan seni ukir yang terkenal suatu ketika dulu. Hubungan antara negara ini sedikit sebanyak telah mempengaruhi perkembangan dan corak seni ukir di negeri-negeri Tanah Melayu tersebut.

Sebelum kedatangan Islam ke rantau ini, unsur kepercayaan Hindu adalah pengaruh yang paling ketara yang turut diabadikan di dalam seni hiasan termasuk ukiran. Unsur-unsur patung, binatang dan, makhluk abstrak menjadi motif yang paling digemari. Tetapi setelah kedatangan Islam, beransur-unsur Islam melarang penggunaan patung dan binatang sebagai sebagai motif ukiran kerana bertentangan dengan akidah Islam kecuali motif tumbuhan, bunga-bungaan, geometri dan kaligrafi.

Dalam seni ukir umpamanya, nilai dan unsur keislaman diterapkan dengan harmonis sekali. Di samping melahirkan hubungan antara manusia dengan penciptanya secara abstrak juga merupakan satu unsur hiasan yang indah. Selain itu ukiran tebuk pada dinding, jerejak atau kerawang dapat memenuhi tuntutan psikologi seperti mempertingkatkan peredaran udara dengan lebih baik dalam pembuatan perabot yang halus ini.

Penggunaan bahan utama seperti kayu mempunyai hubungan yang erat dengan perkembangan seni ukir. Kayu merupakan bahan yang mudah diperoleh dan mudah dikerjakan dibandingkan dengan bahan batu dan lain-lain. Kemahiran ukiran kayu pula tidak hanya kepada terhad kepada hiasan bangunan kediaman, perabot kediaman malah digunakan pada ukiran perahu, bahtera, pusara serta lain-lain alat kegunaan harian.

Sebenarnya pelbagai bentuk hiasan bukan sahaja sekadar melahirkan apresiasi keindahan tetapi merupakan satu testimoni perkembangan pemikiran dan kemajuan tahap tamadun sesuatu bangsa. Kehalusan seni ukiran secara langsung merupakan lambang kemajuan dan warisan bangsa yang tidak ternilai.

1.1 OBJEKTIF KAJIAN

Kajian ini terhadap ukiran perabot kayu (kerusi) di Kelantan

1.1.1 Mengetahui motif ukiran kayu yang di ukir pada perabot kerusi

1.1.2 Mengkaji tentang jenis-jenis kayu yang boleh di ukir untuk membuat

perabot

1.1.3 Mengkaji jenis peralatan yang digunakan didalam membuat perabot ukir

Di sini pengkaji ini ingin memperluaskan lagi kajian terhadap tajuk tersebut agar sedikit sebanyak berguna kepada peminat dan pencinta seni ukiran Melayu khususnya seni ukiran perabot kayu (kerusi) di Kelantan. Masa kini ramai orang yang telah melupai tentang keindahan seni halus yang menggunakan tangan terutama terhadap seni ukiran perabot kayu yang merupakan tradisi kita dan sesetengah mereka berani mengatakan seni ukir ini tidak mempunyai nilai yang tinggi dan mereka lebih mengagung-agungkan kesenian barat, kajian ini dapatlah sekiranya mendedahkan kembali produk-produk yang dihasilkan dengan menggunakan kayu yang diukir menggunakan tangan serta dapat juga kita mengetahui motif-motif yang digunakan dalam proses mencantikkan produk ukiran kayu ini, khususnya produk ukiran perabot kayu (kerusi) di Kelantan.

Selain itu, kajian yang dilakukan ini berpeluang untuk pengkaji mengetahui tentang jenis-jenis kayu yang dipilih untuk membuat perabot agar tahan lama dan berkualiti tinggi. Di samping itu pengkaji juga ingin melihat sejauh mana minat dan pengetahuan sejati orang-orang Melayu terhadap seni ukiran perabot kayu (kerusi) ini kerana sejarah telah mengatakan bangsa Melayu telah menempuh banyak proses dalam kebudayaan seperti pengaruh kebudayaan Hindu, Islam, dan Barat yang mempunyai kebudayaannya yang tersendiri.

Sebagai masyarakat yang menyahut cabaran dan seruan kerajaan untuk mewujudkan identiti iaitu jati diri, maka kebudayaan Malaysia yang berteraskan kebudayaan Melayu, patutlah seni ukiran perabot kayu (kerusi) tradisi Melayu ini didedahkan kembali agar ianya disedari masyarakat tentang keindahan seni ukiran perabot kayu (kerusi) di Kelantan ini dan sekurang-kurangnya seni ukiran perabot kayu (kerusi) dapat menyedarkan masyarakat Kelantan tentang keindahan dan kehalusan seni ukiran perabot kayu (kerusi) di Kelantan.

1.2 PERSOALAN KAJIAN

- Adakah perabot kerusi ukiran kayu menjadi pilihan orang ramai pada masa kini?
- Apakah jenis kayu yang digunakan untuk membuat perabot kerusi ukiran kayu ini?
- Adakah pengguna motif-motif lama masih dikekalkan dalam pembuatan perabot kayu?

1.3 PERMASALAHAN KAJIAN

Di dalam kajian ini ialah berkenaan tentang ukiran perabot kayu (kerusi) di Kelantan. Jika pada zaman dahulu seni ukiran kayu hanya menghiasi rumah-rumah di kampung dan istana, hari ini senarionya berbeza apabila ia semakin mendapat sambutan dalam kalangan penduduk di bandar dan luar negara. Masyarakat kini lebih suka memilih kelengkapan rumah yang dihasilkan daripada kayu yang diukir, malah ada yang mengambil keputusan membina rumah yang diperbuat daripada kayu walaupun hidup di bandar. Dalam kajian ini memfokuskan tentang penggunaan ukiran pada perabot kayu (kerusi) dan jenis-jenis kayu serta peralatan yang digunakan di samping motif-motif yang sangat unik diukir pada perabot tersebut.

1.4 RINGKASAN KAJIAN

Seni Ukir dalam masyarakat melayu mempunyai hubungan rapat dengan hasil-hasil kerja tangan yang dicipta melalui kepandaian mengukir. Seni ukiran yang dipersembahkan melalui bahan kayu ini sama juga dengan seni ukiran yang terdapat

pada batu, tanah dan lain-lain bahan logam dan yang berbeza ialah cara dan teknik pengukirannya sahaja.

Pemilihan spesies kayu oleh tukang ukir adalah fleksibel dalam membuat pemilihan kayu sebagai bahan ukir. Sifat-sifat yang mereka perhatikan adalah ira dan urat kayu, warna dan ketahanan kayu. Idea dalam minda tukang ukir dimanifestasikan ke dalam bentuk tiga dimensi yang boleh dipegang dan dilihat oleh orang lain. Ini adalah salah satu kepentingan ukiran dalam masyarakat Melayu.

Kayu adalah bahan alamiah yang sangat sesuai dan baik untuk diukir atau dijadikan struktur bangunan. Walau bagaimanapun ada juga ukiran-ukiran yang dapat bertahan sehingga beratus-ratus tahun sekiranya ukiran-ukiran tersebut diperbuat daripada kayu jenis terbaik dan tahan seperti kayu jenis cengal, merbau, penak, bacang hutan dan lain-lain jenis kayu terbaik yang terbaik yang terdapat dinegara kita ini. Kayu merupakan sumber alam yang digunakan oleh tukang ukir Melayu di dalam membentuk kraf dan komponen bangunan dan perahu. Nilai kualiti ukiran berkait rapat dengan pemilihan spesis kayu.

Empat faktor yang mempengaruhi pemilihan kayu sebagai bahan binaan ukiran adalah (i) bahan yang mudah diperolehi, (ii) jenis penggunaan, (iii) sifat fizikal dan daya tahan kayu, dan (iv) kepercayaan kepada semangat kayu (Ismail Said, 2000). Pemilihan dan penyobekan yang berasas dan kemas pada sesuatu spesis kayu menentukan kualiti seni ukiran. Selanjutnya, ukiran tersebut menambah nilai rupabentuk dan estetik kepada komponen atau peralatan bangunan dan kraf. Misalnya, tunjuk langit pada kerangka bangunan Melayu dihias dengan buah buton untuk menyempurnakan nilai senibina rumah atau masjid.

Ciri-ciri pemilihan spesis kayu ini perlu diperhatikan oleh pengukir, akitek dan pakar seni ukiran untuk menjamin mutu dan nilai ukiran Melayu. Penghargaan pada

nilai ukiran memastikan ukiran kekal sebagai warisan Melayu yang kian pudar dihayati oleh generasi masa kini. Tukang ukir Melayu memaksimumkan penggunaan spesies kayu yang mudah didapati daripada hutan belukar, dusun dan perkaranagan rumah. Spesies-spesies pokok lain yang mudah diperolehi dipersekitaran rumah termasuk leban, nangka, setar (kundang), bacang, jambu air, ciku, rambai, belimbing buluh dan mempelam. Selain daripada cengal antara satu sama lain dalam proses pemilihan kayu yang sesuai untuk dijadikan bahan ukiran.

1.5 BATASAN KAJIAN

Batasan kajian ini hanya tertumpu kepada ukiran perabot kayu yang di ukir pada kerusi dan jenis kayu yang digunakan untuk membuat kerusi serta mengenal pasti motif yang digunakan dan diukir pada perabot kerusi. Di samping mengenali peralatan yang digunakan untuk kerja-kerja pengukiran dan pembuatan perabot.

1.6 KEPENTINGAN KAJIAN

Dalam sesebuah kajian kepentingan kajian juga merupakan satu perkara yang penting diketahui. Pengkaji ingin menjalankan kajian ini kerana ingin mengetahui tentang penggunaan perabot kerusi ukiran kayu dikalangan masyarakat Melayu Kelantan dan jenis kayu yang digunakan. Kepentingan kajian ini adalah meliputi aspek kepentingan kepada individu, masyarakat, institusi dan juga negara.

I. Individu

Kepentingan kepada individu ialah dapat menjadi usahawan dalam bidang ukiran kayu ini seperti perabot dan lain-lain lagi.

II. Masyarakat

Kepentingan kepada masyarakat pula ialah dapat mengenali tentang kegunaan ukiran kayu pada masyarakat hari ini.

III. Institusi

Untuk kepentingan kepada institusi pula ialah dapat menumbuhkan institusi yang berasaskan seni ukiran kayu Melayu ini. Penubuhan institusi ini dapat mengasah bakat-bakat pengukir baru dan memupuk minat generasi muda.

IV. Negara

Kepentingan kepada negara pula ialah dapat menperkenalkan negara Malaysia sebagai sebuah negara yang kaya dengan pelbagai hasil seni warisan turun temurun dan Malaysia mempunyai potensi untuk mengembangkan bidang seni ukiran kayu

1.7 KAEDAH KAJIAN

Kaedah kajian yang telah digunakan dalam kajian ini ialah kaedah lapangan iaitu kaedah temu bual serta sumber dari internet iaitu jurnal-jurnal dari blog dan juga sumber dari perpustakaan iaitu bahan ilmiah seperti buku, keratan akhbar dan majalah.

Kaedah-kaedah yang digunakan ini untuk memudahkan pengkaji bagi beroleh maklumat yang tepat berkenaan dengan tajuk kajian ini.

I) Kaedah temu bual

Kaedah temu bual atau temu ramah merupakan salah satu dari kaedah yang digunakan dalam kajian ini. Kaedah ini ialah mencari orang yang ada kaitan dan mempunyai pengetahuan berkenaan dengan tajuk yang dikaji.

II) Perpustakaan

Kaedah perpustakaan ini digunakan untuk mencari maklumat serta rujukan daripada buku-buku ilmiah yang ada kaitan dengan tajuk yang dkaji. Sumber ini juga dapat diperolehi dari kajian-kajian lepas yang telah dibuat, berdasarkan kajian lepas itu juga pengkaji memperoleh maklumat. Selain itu, keratan akhbar dan majalah yang berkaitan juga digunakan dan diperolehi dari perpustakaan.

III) Sumber Internet

Sumber ini diperolehi dari laman-laman web, blog-blog dan jurnal-jurnal yang ada.

1.8 DEFINISI KONSEP

Dalam kajian ini istilah yang digunakan mengikut Kamus Dewan Bahasa Edisi keempat ialah ukir yang bermaksud lukisan yang dibuat dengan memahat, mengores, menoreh dan lain-lain. Ukir juga bermaksud mengukir atau perbuatan kerja pengukiran. Ukiran pula bermaksud sesuatu yang telah diukirkan, lukisan dan lain-lain yang terukir. Kayu ialah serba jenis kayu, bermacam-macam jenis kayu.

1.9 KESIMPULAN

Seni ukiran kayu bukanlah sekadar unsur hiasan semata-mata dalam pembinaan rumah-rumah tradisional, malah mempunyai fungsi tersendiri. Sebagai contoh, seni ukiran kayu ini juga terkenal dalam pembuatan perabot dan kraftangan. Tak lapuk dek hujan, tak lekang dek panas. Itu perumpamaan yang paling tepat apabila kita bercakap mengenai seni ukiran kayu.

Untuk menghasilkan ukiran yang bermutu tinggi, kemahiran tukang ukir amat diperlukan. Tetapi pengukir yang mahir tidak begitu ramai pada masa sekarang. Upah

pengukir pula selalunya tinggi dan hanya orang-orang yang berada dan mempunyai kedudukan yang tinggi di dalam masyarakat mampu mengupah tukang-tukang ukir yang mahir.

Daripada kajian ini dapat kita mengetahui bahawa seni ukiran kayu itu sangat unik dan boleh dikomersialkan dari pelbagai sudut dan boleh dipopularkan. Seni ukiran kayu ini merupakan salah satu harta warisan masyarakat Melayu dulu, kini dan selamanya dan ianya harus diperlihara agar ia terus kekal dalam masyarakat dari satu generasi ke generasi yang seterusnya.

UNIVERSITI
—
MALAYSIA
—
KELANTAN

BAB 2

SOROTAN KAJIAN

2.0 SOROTAN KAJIAN

Berdasarkan sorotan kajian yang dijalankan oleh pengkaji terdapat beberapa buah buku yang boleh dijadikan bahan rujukan ataupun sorotan kajian, dalam kajian yang ada kaitan dengan yang dikaji. Antaranya:

Mengikut kajian lepas yang di buat oleh Mohd Pakarul – Razy b Mohamad dalam kajiannya yang bertajuk Seni Ukiran Kayu dan Hiasan Pada Rumah Tradisi Melayu Kelantan ini menggetengahkan tentang warisan yang dimiliki dan terdapat di negeri Kelantan ini yang belum di kaji dan belum didedahkan kepada masyarakat Kelantan sendiri dan juga masyarakat luar.

Dalam kajiannya beliau menekankan tentang motif-motif yang dihiaskan dan digunakan pada masa itu. Ini menunjukkan bahawa tiada lagi kajian yang berkaitan

dengan penggunaan ukiran kayu di Kelantan. Di samping itu, beliau banyak juga menceritakan tentang kegunaan tapi tajuknya tidak menfokuskan tentang penggunaan ukiran kayu.

Menurut Syed Ahmad Jamal pula dalam bukunya yang bertajuk Rupa dan Jiwa terbitan Dewan Bahasa Dan Pustaka, lebih kepada pelbagai jenis ukiran kayu. Buku ini tidak tertumpu kepada ukiran kayu sahaja tetapi lebih kepada semua jenis barang warisan yang di Malaysia. Dalam buku ini Syed Ahmad Jamal mengatakan bahawa ukiran ialah hasil seni rupa tradisi Melayu yang terulung.

Dua faktor yang menjadikannya sedemikian ialah, pertama, keadaan alam semula jadi yang dengan kayu yang digunakan sebagai bahan binaan, alat, perahu, senjata, dan hiasan. Keduanya, kekayaan tumbuh-tumbuhan yang diilham kepada pencipta untuk mewujudkan jenis-jenis bentuk dan motif ukiran kayu. Keadaan ini dibantu oleh daya cipta yang sihat, kemahiran pertukangan, citarasa tinggi, dan pendukungan yang berterusan.

Syed Ahmad Jamal juga menyatakan dalam bukunya ini ialah bentuk ukiran kayu Melayu mementingkan sifat gerak yang bermula dari suatu punca dan terus tumbuh perlahan-lahan serta berliku-liku. Biasanya ukiran itu mempunyaiimbangan semukur antara bahagian yang positif dengan yang negatif. Bentuk dan motifnya terkawal dalam keadaan yang sederhana serta tiada unsur yang berlebih-lebihan. Bahagian hujung sesuatu ukiran jarang sekali berdiri tegak atau melentik jauh keluar tetapi lebih menyarankan sifat merendah diri. Ukiran itu tersusun dalam ruang besar seperti mumbung di atas pintu rumah yang tidak ketara bahagian hujungnya.

2.1 MARIYAH PEJUANG SENI UKIRAN KAYU

Selain itu, mengikut Pengaruh Urusan Khazanah Masa Sdn Bhd iaitu Mariyah Pit, beliau berkata Nilai seni semakin pupus dan tidak dihargai. Dulu, orang istana menggunakan ukiran kayu bagi membezakan mereka dengan orang biasa. Disebabkan tidak ramai meminati seni ukiran kayu, ia boleh jadi sesuatu yang eksklusif tetapi boleh dihargai orang muda. Beliau berkata bahawa Malaysia mempunyai potensi untuk mengembangkan bidang seni ukiran kayu iaitu bukan saja untuk pintu, tetapi juga dinding hiasan, panel dan bidai. Jika tidak sukaan hiasan yang sarat, cukup hanya menyelitkan sedikit elemen seni ukiran kayu pada hiasan rumah.

Misalnya, bagi masyarakat Jawa, miskin atau kaya, mereka mesti ada pintu ukir. Menurutnya, menghasilkan pintu ukiran kayu bukan kerja mudah dan tempahan disiapkan dalam tempoh satu hingga tiga bulan bergantung kepada jenis ukiran. Kerja mengukir juga tidak boleh dilakukan terburu-buru kerana kerja tangan memerlukan ketelitian. Mensasarkan pemilik rumah sebagai pelanggan, Mariyah menawarkan lebih 20 motif ukiran kayu selain turut menghasilkan ukiran mengikut idea pelanggan. Harga ditentukan mengikut ukiran, jenis kayu, ketebalan dan saiz.

Kayu benda hidup dengan warna semula jadi. Ia cantik dengan urat yang mempunyai nilai seni. Masyarakat Cina gemar memilih bahan daripada alam semula jadi seperti kayu dan batu dalam menata hias rumah mereka,” katanya. Daripada pemerhatiannya, golongan berusia sukakan produk lebih halus dan berseni, manakala orang muda dengan pilihan lebih ringkas.

Di samping itu, tidak ramai golongan muda sanggup mengeluarkan duit untuk membeli pintu yang dihiasi elemen seni. Hasrat beliau ialah mencelikkan mata

masyarakat supaya meminati karya seni ukir kayu untuk rumah selain menggalakkan anak muda meminati seni ini supaya ia tidak pupus ditelan masa.

(Sumber: Harian Metro)

2.2 SENI UKIR

Mengikut kata Langer (1973:69) ”The fundamental forms which occur in the decorative arts of all ages and races – for instance the circle, the triangle, the spiral, the parell – are known as motifs of design. They are not art ‘works’, not even ornament themselves, but they lend themselves to composition and are therefore incentive to artistic creation”

Mengikut kata Nakula, dalam mengkaji kesenian tradisi Melayu, seseorang itu harus mengkaji agamanya terlebih dahulu untuk memahami keseniannya. Ini didasarkan oleh beliau terhadap kepercayaan agama Islam yang menuntut bahawa Allah Subhanahuwata’ala adalah maha pencipta kepada sekalian alam. Dan oleh yang demikian penghasilan sesuatu adalah didasar dan didorong oleh pegangan kepercayaan mereka. Oleh itu jika dibuat pemerhatian terhadap seni ukir traditional kita akan temui beberapa bentuk asas terhadap pola rekabentuknya seperti bentuk bulat. Segi tiga dan segi empat yang ada kaitan seperti apa yang diutarakan oleh beliau.

Alam semulajadi merupakan sumber inspirasi dan sumber keperluan dalam kehidupan seharian manusia Melayu. Oleh itu perdampingan dan hubungan manusia dengan alam begitu akrab dan segala-galanya merujuk kepada alam. Bagi mereka alam adalah punca segala selain daripada Allah s.w.t.

Menurut Abdullah Mohamed atau Nakula, kraftangan Melayu tradisional mempunyai nilainya yang tersendiri baik dari segi rekebentuk dan falsafahnya. Dari segi rekabentuk ia adalah hasil gayaan (stailisasi) dari benda-benda yang terdapat dari sekelilingnya. Contohnya tumbuhan yang bernama pucuk rebung (anak buluh – ‘bamboo shoots’), ia dipindahkan kedalam bentuk dua dan tiga dimensi. Manakala tiga dimensi terpancar pada bentuk-bentuk stupa (seperti di candi- candi dan juga bentuk rumah-rumah Melayu)

Selain itu, menurut Mubin Shepard bahawa unsur seni dekoratif atau hiasan Melayu mempunyai hubungan rapat dengan alam roh atau kerohanian. Dalam bukunya yang bertajuk Mekarnya Seni Pertukangan Malaysia ada mengatakan bahawa rekabentuk ukiran kayu Melayu untuk dinding, pemidang, kerusi ataupun meja terbahagi kepada dua jenis yang asasi iaitu satu ukiran tebuk dan satu lagi ukiran timbul. Sekeping ukiran timbul akan mempesonakan kita dengan keindahan rekabentuknya dan memperlihatkan permukaan yang penuh diliputi ukiran, tetapi ia tidak boleh ditembusi udara dan cahaya. Sekeping ukiran tebuk pula akan menarik perhatian kerana kehalusan ciptaananya yang diserikan pula dengan kemasukan cahaya.

Pernyataan ini disokong oleh Mohammed Najib Dawa, dalam konteks alam Melayu Najib memberi contoh iaitu sejenis tumbuhan yang bernama Ketang Guri, tumbuhan ini telah distailisasikan oleh tukang-tukang Melayu trdisional dan kemudiannya menjadi motif dan dipindahkan kepada bentuk kraf Melayu yang bercorak high craft. Apa yang menarik tumbuhan tersebut (banyak terdapat disekeliling rumah orang Melayu di kampung) digunakan sebagai bahan perubatan bagi kaum ibu selepas bersalin, untuk melancarkan perjalanan darah dan merawat bahagian yang terlibat dengan proses kelahiran (pengecutan). Manakala pandai ukir pula telah transform bentuknya kepada ukiran kepala katil (heard board) dan juga

bahagian kaki katil dan ini berkemungkinan sipesakit (kaum ibu) yang akan berbaring di atasnya akan dirawat secara therapeutic healing. Rekabentuk tumbuhan tersebut juga dipindahkan ke corak-corak pada kain batik oleh tukang batik.

2.3 JENIS-JENIS BUNGA UKIR ATAU CORAK

Dalam kajian ini terdapat lima corak bunga ukir yang dapat dikenalpasti terdapat dalam reka corak tradisional, antaranya awan larat, awan silang atau kerawang, awan bentuk huruf, larik dan semetri.

2.3.1 Awan Larat

Awan larat berilham dari alam iaitu awan yang berarak apabila ditiup angin. Ada pula mengatakan bahawa nama ini diambil sempena nama seorang anak kecil bernama Awang yang menggaris tanah hingga melarat-larat menjadi bentuk yang cantik. Gambaran inilah yang diabadikan oleh pengukir dalam ukirannya. Kebiasaan pengukir mencipta daun, buah dan bunga hasil ilhamnya sendiri. Awan larat ini corak yang paling dimuliakan dalam apresiasi seni ukir Melayu Klasik. Ukiran jenis ini tidak diletakkan di paras pusat. Awan larat terbahagi kepada dua jenis yakni Awan Larat Melayu dan Awan Larat Jawa.

2.3.2 Awan Larat Melayu Asli

Awan jenis ini juga dikenali sebagai Awan Larat Jawi. Bentuknya mempunyai bunga yang besar dan jarang. Coraknya bermula dari satu tempat dan melarat memenuhi ruang yang lain. Batangnya berlingkar dan bertembung dengan daunnya yang berlipat lunak.

2.3.3 Awan Larat Jawa

Bentuknya lebih kecil daripada awan larat Melayu Asli. Daun dan bunganya rapat-rapat. Terdapat banyak bunga dan daun saling bertindih. Bentuk daunnya lurus dan tidak berlipat.

2.3.4 Silang / Kerawang

Bunga ukir bentuk ini adalah dalam garis yang bengkang-bengkok. Garisan bersimpang-siur seumpama akar yang berlegar. Ukiran corak ini biasanya terdapat dalam bentuk papan tebuk tidak silat.

2.3.5 Awan Bentuk Huruf Larik dan Simetri

Jenis ukiran berbentuk huruf yang dimaksudkan ialah huruf-huruf dalam al- Quran. Ukiran ini biasanya banyak terdapat di masjid. Awan jenis Larik berbentuk gerlang-gerlang pada batang bulat. Keindahan jenis ini terletak pada gerlang yang berkala dan tersusun. Ukiran ini biasanya terdapat pada tongkat, tiang-tiang ulu senjata dan sebagainya. Kebanyakannya mempunyai dua jenis larik. Awan jenis simetri biasanya terdapat dalam bentuk geometri Islam, misalnya corak swastika. Awan jenis ini biasanya terdapat di masjid atau mimbar.

2.4 PENGARUH MOTIF CORAK UKIRAN TRADISIONAL

Motif ukiran kayu secara langsung dipengaruhi unsur-unsur alam sekitar dan cara hidup masyarakat zaman dahulu. Adat resam, kepercayaan, agama, iklim, geografi dan persekitaran amat kuat pengaruhnya kepada pengukir. Antara pengaruh yang

dimaksudkan ialah unsur tumbuh-tumbuhan, unsur makhluk hidup, unsur kaligrafi, unsur geometri dan unsur kosmos.

2.4.1 Unsur Tumbuh-Tumbuhan

Unsur ini biasanya diambil daripada tumbuhan yang menjalar. Antara tumbuhan yang paling popular di kalangan pengukir ialah jenis kacang, labu, ketubit, ketam guri, salad, bunga lawang, bunga raya, bunga cina dan sebagainya. Unsur ini merupakan unsur yang dominan dalam rekaan seni ukir tradisional.

2.4.2 Unsur Makhluk Hidup

Unsur ini kebanyakannya dipengaruhi oleh semangat dan kepercayaan. Pada zaman pengaruh Hindu, unsur-unsur seperti kepala burung, ayam, itik dan naga sangat disukai oleh pengukir. Setelah kedatangan Islam, pengaruh ini semakin berkurangan. Ukiran unsur makhluk hidup banyak terdapat pada kapal atau perahu nelayan di pantai timur.

2.4.3 Unsur Kaligrafi

Setelah kedatangan Islam di Tanah Melayu, unsur kaligrafi Jawi dan ayat al-Quran mula diukir oleh pengukir-pengukir tempatan. Unsur kaligrafi ini digabungkan dengan unsur-unsur tumbuh-tumbuhan.

2.4.4 Unsur Geometri

Unsur ini dikenali sebagai tumpal. Unsur ini mempunyai kaitan dengan unsur geometri Islam. Pola-pola geometri disusun berulang-ulang.

2.4.5 Unsur Kosmos

Unsur ini menggambarkan alam semesta seperti matahari terbit, bintang, bulan dan gunung-ganang. Ukiran seperti ini banyak terdapat di tebar layar rumah-rumah Melayu Trasidional.

Gambar 1: Ukiran yang ada pada perabot kerusi sekarang

2.5 BENTUK-BENTUK UKIRAN

2.5.1 Ukiran Tebuk / Papan Tebuk

Ukiran tebuk berasal dari sekeping papan atau beberapa keping papan yang ditebuk dengan menggunakan gerudi gergaji (gergaji menggerudi) supaya tembus bentuk-bentuk bunga atau corak. Terdapat dua jenis ukiran jenis ini, iaitu ukiran tebuk tidak silat dan ukiran tebuk silat.

Ukiran tebuk tidak banyak terdapat pada rumah-rumah lama iaitu bahagian selasar, lambur, dinding, pintu perabot dan mimbar masjid. Bentuk bunga ukir ialah awan larat, siling, kaligrafi dan simetri. Bagi ukiran tebuk silat, bahagian yang menindih serta melengkung keluar ditimbulkan dan bahagian yang melengkung ke dalam serta yang merindih ditenggelamkan. Sesungguhnya silat ialah istilah yang menunjukkan bahagian yang timbul dan tenggelam serta papan tebuk disobek. Bunga ukir yang terdapat pada bentuk ini ialah awan larat, silang dan simetri

2.5.2 Ukiran Bunga Timbul

Ukiran bunga timbul ini tidak tembus. Ia mengandungi bunga ukir yang disilatkan dan tidak silat. Terdapat pada perabot, mimbar masjid, barang hiasan yang diperbuat daripada kayu, ulu serta sampir senjata. Bunga ukirnya sama seperti ukiran tebuk.

2.5.3 Ukiran Arca

Ukiran arca ini banyak terdapat pada ulu senjata seperti ulu keris, kepala tongkat, kukur kepala, kotak nelayan dan sebagainya. Bunga ukirannya sama seperti ukiran timbul tetapi lebih halus dan kecil.

2.5.4 Larik

Melarik merupakan satu cara orang-orang Melayu mengukir kayu. Ukiran larik berbentuk bulat dengan susunan gerlang-gerlang dan genting-gentat yang menarik. Ukiran ini sering terdapat pada ulu senjata, perabot, tongkat, gasing, tiang-tiang rumah dan sebagainya.

Gambar 2: Ukiran yang ada pada perabot kerusi sekarang

2.6 TEKNIK DAN GAYA

Ukiran kayu dapat dilaksanakan dengan berbagai-bagai teknik dan penggunaan satu-satu teknik itu banyak bergantung pada kebolehan dan kemahiran pandai kayu. Tiga teknik utama dan gaya di dalam seni ukiran Melayu ialah tebuk terus, tebuk separuh dan tebuk timbul. Bentuk ukiran juga ada tiga jenis utama iaitu bujang, lengkap dan pemidang

2.6.1 Bentuk Bujang

Bentuk ini berdiri terasing, bebas, dan tidak terikat, berkait atau bersambung-sambung. Biasanya bentuk ini menampilkan motif bulan, bintang, matahari, kuntuk bunga ataupun putik buah.

2.6.2 Bentuk Pemidang

Bentuk ini menampilkan motif yang menggambarkan pergerakan sederhana dan tidak berbelit-berbelit. Bentuk ini mempunyai bingkai atau pemidang. Ukiran-ukiran yang dibuat dalam bentuk ini diberi nama-nama yang menarik seperti itik pulang petang, badak mudik, setampuk manggis dan lain-lain. Biasanya Bentuk pemidang digunakan untuk jala-jala rumah serta benda-benda yang terdapat di dalam rumah seperti tepak sirih, almari dan dulang kayu.

2.6.3 Bentuk Lengkap

Bentuk ini menggabungkan ciri-ciri bentuk bujang dan bentuk pemidang. Bentuk ini menitikberatkan unsur tumbuh-tumbuhan, merangkumi akar, batang, buah, dahan, daun, putik dan sulurnya.

2.7 ALAT DAN MOTIF

Alat-alat yang digunakan untuk seni ukiran adalah seperti gergaji, ketam, tukul besi dan paling penting pahat. Motif ukiran kayu orang Melayu terbahagi kepada beberapa jenis :

- i. Motif makhluk halus, contohnya ayam, badak dan itik (ayam berlaga, badak mudik dan itik pulang petang)
- ii. Motif angkasa atau kosmos yang menerapkan gambaran awan larat seperti bintang, matahari, bulan dan bukit bukau.
- iii. Motif Geometri menampilkan bentuk bulatan dan bentuk segitiga yang disusun berderet. Kadangkala bentuk segitiga ini dicantum dengan sulur-sulur tumbuhan. Biasanya, motif-motif ini terdapat pada alat-alat tembikar, sarung keris, tepak sirih dan barang-barang tembaga.
- iv. Motif seni khat atau kaligrafi, menggunakan huruf Arab, terutamanya petikan Quran dan tulisan Jawi. Motif ini banyak terdapat di ambang pintu rumah, masjid dan surau serta pada alat-alat keagamaan seperti rehal.

2.8 KATEGORI MOTIF

Motif adalah lahir dari corak yang diilhamkan oleh perkarya (pengukir). Ianya ditafsirkan sebagai bunga dan pohon-pohon yang berada di sekeliling masyarakat Melayu. Pada zaman awal kerajaan melayu tua (langkasuka), motif asalnya adalah lahir dari daripada bentuk dewa (bukan daun atau pohon tetapi adalah dari pergerakan dan watak dewa pada masa itu). Setelah kemunculan agama islam sekitar 600 tahun dalam masyarakat melayu maka berlakulah evolusi dari semua sudut kehidupan.

Di zaman peralihan inilah banyak motif baru wujud mengikut perkembangan semasa. Tetapi pengukir-pengukir yang berinstitusi iaitu yang mengekalkan asal melayu tua cuba untuk mempertahankan elemen-elemen yang dianggap tidak bertentangan dengan islam. Pengukir-pengukir terdahulu mempunyai daya kreativiti yang sungguh unik sehingga dapat mengabungkan kesemuanya menjadi satu karya yang menarik. Perkara yang harus di ambil perhatian ialah Air Tangan (bahasa tukang ukir) iaitu karya yang dihasilkan oleh ore melayu tetap akan lahir gaya melayu. Kalau dihasilkan oleh orang Cina, India atau lain-lain tetap akan terserlah gaya mereka sendiri.

Kategori motif yang ada ialah motif yang berasal dari putik bunga. Putik bunga merujuk kepada peringkat mentah tidak berpengalaman dan juga dirujuk sebagai anak dara dan putik labu pula melambangkan kehidupan yang masih mentah dan memerlukan penjagaan dan dipimpin, terdapat bersama dengan sulur. Bunga tanjung muda pula melambangkan bersih dan suci serta tampuk manggis pula melambangkan pelita hati, dari segi perubatan ia adalah ubat untuk penyakit buasir.

Tak lapuk dek hujan, tak lekang dek panas. Itu perumpamaan yang paling tepat apabila kita bercakap mengenai seni ukiran kayu. Pelbagai jenis kayu digunakan untuk menghasilkan seni ukiran kayu yang berkualiti tinggi. Antaranya merbau, jati, jelutong, cengal dan banyak lagi. Kebanyakan reka bentuk sesuatu seni ukiran itu pula dipengaruhi motif alam semula jadi iaitu flora dan fauna. Motif-motif ukiran di Malaysia lebih cenderung kepada motif yang berteraskan prinsip keislaman, geometri, tumbuh-tumbuhan dan kaligrafi.

Menurut seorang pengukir, Azizul Ahmad yang sudah lebih sedekad berkecimpung dalam industri seni ukiran kayu, beliau lebih gemarkan motif kontemporari kerana ia lebih segar. "Kebanyakan ukiran saya lebih kepada panel skrin

dan dinding bermotifkan daun serta heliconia. "Saya mahu lari daripada konsep tradisional dan mahu mencuba idea baru lain daripada yang lain. Saya inginkan kelainan dalam berkarya kerana motif ukiran tradisional kita sama seperti di Thailand dan Indonesia," katanya yang menyertai Pameran Seni Ukiran Kayu Dalam Seni Bina sempena Hari Kraf Kebangsaan 2010 yang berlangsung di Kompleks Kraf, Jalan Conlay, Kuala Lumpur baru-baru ini.

Tambahnya, dengan memberikan nafas baru dalam seni ukiran, ternyata ia mendatangkan pulangan lumayan apabila beliau dapat menembusi pasaran antarabangsa seperti Jepun, United Kingdom dan Perancis. Ketika melawat ke tapak pameran, antara ukiran kayu yang menarik perhatian ialah dinding janda berhias yang bermotifkan bunga kangkung dan bunga ketumbit yang menghiasi pintu ambang pintu. Ia dilengkapkan dengan panel kerawang dan sisir angin yang bermotifkan bayam paraksi. Beberapa pintu gerbang turut dipamerkan dengan masing-masing diukir halus dengan motif bunga alamanda dan daun kipas.

Sementara itu, Pengurus Mega Ukir Craft, Mohd. Abdah Hassan mengakui produk ukiran kayu sememangnya mahal berbanding produk lain kerana kesukaran untuk menghasilkannya. "Walaupun ia mahal, kita masih memberikan alternatif kepada pelanggan. Jika bajet yang diperuntukkan sederhana, kita cadangkan kepada mereka memilih sampel dan jenis kayu yang murah. "Harga bagi sesuatu produk ditentukan berdasarkan jenis kayu yang digunakan, reka bentuk serta kesukaran untuk membuatnya. Kebiasaannya sesuatu ukiran yang menggunakan kayu cengal lebih mahal berbanding kayu jelutong yang lebih murah dan ringan," ujarnya. Beliau yang mendapat pendedahan mengenai seni ukiran melalui Kursus Seni Ukiran Kayu anjuran Kraftangan Malaysia di Temerloh, Pahang memberitahu, seseorang boleh

menguasai asas ukiran dalam tempoh enam bulan manakala untuk menjadi pengukir yang mahir ia mengambil masa dua tahun.

(Sumber :Kosmo)

Dari kerusi, hiasan dinding, pintu gerbang hingga ukiran arca, sentuhan kreatif, halus dan teliti diterapkan sebagai lambang kualiti serta kekemasan hasil kepakaran Mega Ukir Craft.

Bagi pengukir kasut kayu hiasan, Anai Creation, Ahmad Ikram Mohd Suhaily, 52, keindahan taman dan ruang dalam menzahirkan gaya penataan simbolik lagi unik. Setiap kasut kayu hiasan yang dihasilkan menterjemahkan hasil sentuhan penuh dengan nilai estetika tersendiri selain mengekalkan seni ukir tradisional. "Saya gemar mengukir kasut kayu hiasan kerana kehidupan kita sering dikaitkan dengan penggunaan kasut dan ia antara simbolik pengalaman hidup saya selama ini. "Kreativiti ini diinspirasikan menerusi kisah hidup dan pengalaman sepanjang tempoh mengembara di Amerika Syarikat selama setahun.

"Saya hasilkan kasut pertama yang dinamakan 'My First Shoes' pada 1998 ketika di Amerika Syarikat," katanya. Ahmad Ikram gemar mengukir kasut menggunakan kayu terpakai atau terbuang dengan memilih tiga jenis kayu saja iaitu cengal, tembesu dan merbau bagi mengekalkan kualiti serta nampak lebih cantik.

Malah, kayu berkenaan lebih keras, lebih tahan dan tidak mudah pecah selain rekaan kreatif kasut yang menyerikan sudut kediaman. Mengenai proses menyiapkan hasil kreatifnya itu, Ahmad Ikram berkata, beliau hanya menghasilkan satu jenis corak eksklusif pada setiap rekaannya. "Itulah yang dikatakan artistik kraf kerana setiap daripada ukiran kasut itu adalah berbeza. "Letaklah di sudut mana pun, kasut kayu hiasan ini tentunya menarik perhatian," kata anak kelahiran Sungkai, Perak itu.

(Sumber: Harian Metro)

Kayu buruk atau tunggul kayu bagi sesetengah hanya dijadikan kayu api. Namun, bagi Ibrahim Senawi, 45, dari Kampung Batu 22, Sungai Terap, Selama, Serdang, Kedah ia menjadi punca pendapatan dengan menukarnya kepada barang hiasan bermutu. Dengan bakat seninya, dia mengusahakan perniagaan membuat perabot daripada kayu buruk dan tunggul dengan modal sebanyak RM200. Selepas sembilan tahun, dia mampu menubuhkan Ala Flinstone Enterprise yang menjalankan perniagaan perabot berdasarkan bahan berkenaan. Kini dia mampu menggaji 13 pekerja dengan aset syarikat bernilai lebih RM100,000.

Ibrahim pernah meraih Anugerah Pereka Muda Malaysia bagi kategori Seni Kayu anjuran Kementerian Sains Teknologi dan Alam Sekitar dengan kerjasama Majlis Reka bentuk Malaysia pada 1997. Anugerah itu mendorongnya menjalankan kerja seni ini dengan lebih baik lagi bagi mengekalkan bentuk asli kayu. Usahanya memerlukan ketelitian kerana peminat seni sensitif terhadap sesuatu hasil seni yang dibuat secara sambil lewa. Produknya boleh didapati di pejabat dan bengkelnya di Batu 22, Jalan Lombong, Selama, Serdang, Kedah. Selain itu, dia memasarkan barangannya ke Kuala Lumpur, Ipoh dan Pulau Pinang menerusi agensi yang dilantiknya.

Dia kini memberi tumpuan kepada hasil seninya dan menyerahkan pengurusan syarikat itu kepada isterinya, Muna Aida Nasreen, 35. Di samping itu, dia mengajar anaknya, Mohd Shah, 21, mengenai teknik memotong kayu bagi mengekalkan bentuk yang mempunyai nilai seni. Bagi Ibrahim, kemahiran membuat perabot seperti kerusi

dan meja daripada akar kayu balak datang secara semula jadi ketika bertugas di kawasan pembalakan.

Menurut Malaysian Timber Council (MTC) membahagikan kayu tempayan kepada empat kumpulan, iaitu kayu keras padu (heavy hardwood), kayu keras pertengahan (medium hardwood), kayu keras ringan (light hardwood) dan kayu lembut (softwood).

Perbezaan ciri kayu keras dan lembut ditentukan berdasarkan konvesyen biasa botani manakala pengelasan tiga kumpulan kayu keras dibuat berpandukan kepadatan bandingan kayu yang kandungan kelembapannya mencapai tahap 15 peratus. Begitu pun, syarat ini tidak membabitkan kayu keras pasu yang lebih mengutamakan cari tahan lama.

Kayu merbau misalnya, dikelaskan sebagai kayu keras padu kerana sifat teras kayunya yang tahan lama biarpun kepadatan bandingannya hanya 800 kg/meter padu.

Kayu kempas pula, sungguhpun mempunyai kepadatan bandingan paling tinggi iaitu 890 kg/meter padu, ia dianggap kayu keras pertengahan kerana sifatnya yang tidak tahan lasak. Lembaga Perindustrian Kayu Malaysia (MTIB) dalam majalah Malaysian Timbers—For Furniture menyatakan daripada sejumlah 3000 spesies kayu-kayan tempatan, Cuma sebilangan dijadikan perabot.

(Sumber: Berita Harian)

2.9 KESIMPULAN

Keseluruhannya dalam bab ini menerangkan secara ringkas tentang kajian terhadap “Ukir Perabot Kayu (kerusi) di Kelantan” yang akan dilaksanakan oleh penyelidik. Bab ini membicarakan tentang pandangan serta pendapat mereka yang arif lagi mahir dalam bidang ukiran ini dan juga petikan dari bahan-bahan rujukan lain seperti keratan akhbar dan dari majalah.

Seterusnya bab ini membantu pengkaji memperolehi maklumat untuk meneruskan kajian tentang tajuk yang dipilih serta kenyataan orang lain yang boleh menyumbang dalam projek penyelidikan ini. Pendapat-pendapat yang diutarakan memberi pengetahui tentang tajuk dan juga boleh menjadi bahan rujukan serta panduan pengkaji.

UNIVERSITI
—
MALAYSIA
—
KELANTAN

BAB 3

METODOLOGI PENYELIDIKAN

3.0 PENGENALAN

Metodologi adalah merupakan satu kaedah bagi menentukan bagaimana penyelidikan ini dilakukan untuk memperolehi keputusan penyelidikan yang dilakukan. Justeru itu, bahagian ini akan menumpukan dan memperincikan tentang kaedah penyelidikan yang dijalankan. Tujuannya adalah untuk memandu arah penyelidikan. Salah satu tujuan menyediakan rekabentuk pengkajian adalah untuk mencari jawapan kepada persoalan-persoalan pengkajian.

Bab ini membincangkan tentang perkara-perkara yang berhubung dengan metodologi kajian khususnya mengenai reka bentuk kajian, lokasi kajian, dan analisis data. Kejayaan sesuatu kajian bergantung kepada kajian metodologi kajian tepat dan

sesuai. Akhirnya kajian itu dapat menyumbang kepada peningkatan ilmu dan pengetahuan kepada pengkaji dan orang lain.

Bagi mendapatkan maklumat untuk kajian ini, pengkaji perlu mendapatkannya di perpustakaan seperti buku-buku rujukan, dari kajian terdahulu seperti thesis pelajar dan kajian lapangan seperti pemerhatian, penyertaan ataupun temu ramah. Di samping itu, mendapatkan maklumat sedikit sebanyak tentang kes kajian termasuk ciri-ciri yang berkaitan dengan kajian ini. Maklumat itu diperolehi dari tinjauan dan temubual serta pemerhatian yang telah di buat oleh pengkaji.

Setelah segala maklumat terkumpul, menganalisis semula akan dilakukan terhadap maklumat tersebut dan akan menyusunnya semula mengikut susunan yang lebih teratur supaya segala maklumat yang diperolehi memenuhi dan mengcapai objektif penyelidikan ini. Dalam penulisan kertas projek penyelidikan, metodologi yang digunakan mesti diuraikan dengan terperinci.

3.1 REKABENTUK KAJIAN

Data-data atau maklumat yang diperlukan di dalam kajian ini diperolehi dari sumber kualitatif. Dalam kajian ini, pengkaji menggunakan kaedah berbentuk kualitatif untuk menjalankan kajian yang berkaitan dengan tajuk yang dipilih.

3.2 KAEDAH KAJIAN

Kaedah kajian ialah merupakan cara pengkaji untuk mendapatkan data dalam menjalankan kajian dan juga bagaimana memperolehi maklumat berkenaan dengan tajuk kajian. Kaedah kajian juga merupakan proses yang perlu diikuti oleh pengkaji bagi mencapai matlamatnya untuk mendapatkan maklumat secara sistematik dan

berkesan. Terdapat pelbagai kaedah yang boleh dijalankan oleh pengkaji untuk mendapatkan maklumat dan data-data yang tepat serta pengkaji perlu memilih kaedah kajian yang ingin dilakukan. Selain itu, kaedah yang digunakan dapat membantu pengkaji dalam mendapatkan data tentang ukiran perabot kayu (kerusi) di Kelantan. Antara kaedah yang digunakan oleh pengkaji untuk menperolehi maklumat tentang kajianya ialah:

3.2.1 Interview/Temu Bual

Temu ramah atau temu bual merupakan salah satu kaedah untuk memperolehi data yang diperlukan oleh pengkaji dalam menjalankan kajian. Kaedah ini dijalankan secara terus iaitu secara langsung kepada pihak yang ingin oleh pengkaji untuk mendapatkan maklumat yang tepat dengan tajuk yang dikaji pengkaji tersebut. Melalui kaedah ini juga yang merupakan penyumbang kepada data-data yang diperlukan pengkaji dalam kajian ukiran perabot kayu (kerusi) di Kelantan ini.

Pengkaji menjalankan temu ramah ini kerana ingin memperolehi maklumat secara terus daripada mereka yang berpengalaman dalam bidang ukiran kayu ini serta berkenaan dengan tajuk yang sedang dikaji oleh pengkaji kini. Melalui kaedah ini juga pengkaji boleh berinteraksi serta menanyakan soalan secara berdepan dengan pakar dalam ukiran kayu ini dan boleh juga melihat hasil kerja yang dibuat oleh mereka yang terlibat dalam bidang ukiran kayu ini.

Selain itu, dengan kaedah ini pengkaji akan mencapai objektif yang ingin di perolehi dalam kajian yang sedang dilakukan pengkaji serta mengeyahui tentang selok belok ukiran perabot kayu (kerusi) di Kelantan ini.

3.2.2 Tinjauan

Tinjauan merupakan salah satu kaedah yang dapat membantu pengkaji untuk mengumpul maklumat iaitu dengan membuat pemantauan berkenaan dengan tempat yang mahu dibuat penyelidikan. Dengan berbuat demikian pengkaji akan lebih teliti dan faham tentang tajuk yang sedang dikaji. Kaedah tinjauan digunakan kerana sesuai digunakan untuk mengetahui tentang penggunaan ukiran, jenis kayu dan motif-motif yang di ukir pada perabot kerusi sekarang ini.

3.2.3 Perpustakaan

Perpustakaan merupakan tempat kita menambahkan ilmu pengetahuan serta mencari maklumat secara ilmiah berpandukan buku-buku yang ada untuk dijadikan sumber rujukan untuk memperolehi maklumat dalam pelbagai bentuk. Contohnya seperti buku-buku, majalah, surat khabar, jurnal-jurnal dan lain-lain yang terdapat di perpustakaan.

Di dalam kajian ini pengkaji juga membuat rujukan serta mengumpul maklumat melalui kaedah perpustakaan yang banyak membantu pengkaji memperolehi maklumat awal berkenaan tajuk yang sedang di jalankan ini. Berpandukan buku-buku sebagai bahan rujukan menambahkan lagi kesasihan dalam setiap maklumat atau data yang di perolehi.

Pengkaji banyak memperolehi maklumat buku-buku serta tesis-tesis yang pernah di kaji oleh orang lain dahulu berkenaan dengan ukiran kayu ini. Dengan itu, maklumat ini dapat membantu pengkaji meneruskan kajiannya dengan lebuh baik lagi serta maklumat ini dapat memberi sumbangan dalam menyiapkan tajuk kajiannya.

Melalui kaedah perpustakaan ini maklumat atau data yang diperolehi memperkuuhkan lagi sumber maklumat yng dikumpulkan. Di sini juga, pengkaji

cuba mendapatkan maklumat tentang tajuk yang ingin dibuat melalui kajian perpustakaan. Kajian telah dibuat di dua buah perpustakaan iaitu di perpustakaan Universiti Malaysia Kelantan, dan Perpustakaan Awam Negeri Kelantan. Di samping itu segala maklumat yang dikumpul melalui pembacaan di catatkan agar ianya memudahkan pengkaji membuat panduan dalam menjalankan kajian ini.

3.2.4 Pemerhatian

Kaedah ini dijalankan secara langsung. Kaedah ini jelas sekali digunakan semasa lawatan ke lokasi kajian yang dipilih. Kaedah ini digunakan adalah untuk memastikan lokasi yang dikaji menepati ciri-ciri yang dikehendaki oleh pengkaji untuk mencapai objektif kajian. Selain kaedah-kaedah yang utama yang dapat dibuat oleh pengkaji, kaedah pemerhatian juga merupakan salah satu cara yang boleh digunakan untuk mendapatkan maklumat yang diperlukan dalam kajian ini. Dengan menggunakan kaedah pemerhatian ini pengkaji dapat membuat analisis berkenaan dengan ukiran kayu, motif-motif yang diukir pada kerusi serta penjenisan kayu yang dipilih oleh tukang ukir tersebut.

3.2.5 Sumber Internet

Di samping itu, sumber dari internet juga memberi sumbangan kepada pengkaji dalam kajian ini. Maklumat yang diperolehi dari jurnal-jurnal yang di paparkan di laman sesawang seperti blog-blog dapat membantu pengkaji untuk memperolehi maklumat tambahan yang bersesuaian dengan tanpa ada unsur-unsur negatif.

3.3 LOKASI KAJIAN LAPANGAN

Dalam kajian ini pengkaji memilih lokasi kajian lapangan yang hanya tertumpu di negeri Kelantan sahaja iaitu di galeri ukiran kayu serta bengkel-bengkel yang menjalankan kerja-kerja hasil pembuatan tangan yang halus yang menjadi kebanggaan masyarakat Melayu sejak dahulu lagi.

3.4 KESIMPULAN

Secara keseluruhannya, pengkaji harus memahami tentang maklumat yang diperolehi daripada kaedah-kaedah yang digunakan dalam penyelidikan bagi memperolehi hasil penyelidikan yang baik di samping berusaha memilih cara yang paling berkesan untuk penyelidikan dan kaedah sesuai dengan persoalan kajian, supaya pengkaji berupaya membina suatu strategi kajian yang baik dan mampu menghasilkan penyelidikan yang bertepatan dengan tajuk serta mempersembahkan hasil kajian yang menepati kehendak format kajian.

Selain itu, kaedah kajian yang digunakan dapat membantu pengkaji dalam penyelidikan yang dibuat berdasarkan kaedah-kaedah yang dapat membantu dalam menjayakan projek penyelidikan ini untuk mencapai objektif yang berkaitan dengan tajuk yang dipilih.

BAB 4

DAPATAN KAJIAN

4.0 PENGENALAN

Dapatan kajian merupakan satu kaedah penyelidikan yang digunakan oleh setiap pengkaji untuk mendapatkan maklumat. Kaedah yang digunakan oleh pengkaji adalah kaedah kualitatif yang merupakan kajian yang bersifat subjektif, berstruktur, data yang sering berubah dan data yang melibatkan fakta atau dengan lebih tepat lagi pengkaji perlu terlibat dengan kajian lapangan contohnya seperti kaedah temubual, tinjauan, pemerhatian, kajian perpustakaan dan sebagainya.

Dalam situasi ini, pengkaji dikehendaki untuk melakukan kaedah pemerhatian dan temubual bersama responden untuk mendapatkan maklumat. Hal ini kerana maklumat yang diperoleh daripada kaedah temubual adalah berbentuk fakta dan tepat, malah maklumat yang dapat diperolehi daripada responden dengan kadar segera.

Dalam menjalankan sesuatu kajian, dapatan kajian merupakan elemen penting dalam menentukan kajian yang dilakukan benar-benar berkualiti dan berkesan. Hal ini juga dapat memberi bimbingan kepada pengkaji untuk menjalankan kajian dengan lebih sistematik dan mengikut susunan yang betul dan teratur ketika menjalankan penyelidikan.

4.1 SENI UKIRAN KAYU

Menurut Kamus Dewan Bahasa ukiran kayu didefinisikan sebagai satu proses menorah, menggores dan memahat dengan menggunakan pahat untuk membentuk rekabentuk pada kayu atau barang perhiasan yang lain. Maksud lain bagi seni ukir ialah satu proses dimana kerja mengukir kayu dijalankan ke atas kayu berdasarkan kepada motif atau tema yang telah dipilih. Kerja-kerja menggores ini menggunakan beberapa peralatan tertentu seperti pahat, tukul dan sebagainya.

Mengukir ialah proses meluakkan kayu dengan menggunakan alat ukir yang dibantu oleh kemahiran tangan. Bentuk ukiran kayu yang lazim dihasilkan oleh pengukir Melayu adalah ukiran dua dimensi dan ukiran tiga dimensi. Keindahan ukiran Melayu adalah manifestasi gambaran jiwa dan budaya yang dimiliki oleh masyarakat Melayu dengan gabungan ketinggian ilmu, kebolehan minda dan kemahiran untuk mengerahkan deria disalurkan kepada ukiran kayu sebagai satu nikmat yang boleh dihayati.

Di sini pengkaji telah membuat tinjauan, pemerhatian dan menemu bual beberapa orang responden untuk mendapatkan maklumat yang terperinci dan tepat berkenaan dengan tajuk yang dikaji dan bagi mencapai objektif dalam kajian ini.

4.2 KAWASAN KAJIAN

Kajian telah dijalankan oleh pengkaji hanya pada kawasan yang mudah dikunjungi saja. Tumpuan hanya dilakukan disekitar jajahan Kota Bharu dan berdekatan dengan tempat tinggal pengkaji dan kawasan yang berjauhan tidak ditinjau oleh pengkaji. Sepanjang kajian ini dilakukan banyak maklumat yang telah dikumpulkan untuk dimasukkan ke dalam kertas kajian pengkaji. Bagi pengkaji banyak perkara yang telah di perolehi daripada pengkajian tentang tajuk ini.

Selain itu, daripada kajian ini juga pengkaji dapat mengetahui tidak banyak pengusaha yang menceburkan dalam ukiran perabot kayu ini di Kelantan. Responden yang dapat pengkaji kumpul juga sangat terhad, hal ini kerana di Kelantan iaitu di sekitar Kota Bharu tidak ramai yang membuat produk ukiran perabot kerana harganya sangat mahal dan tidak mempunyai pengukir yang mahir. Pengusaha dalam bidang ini juga hanya membuat jenis-jenis perabot kayu biasa sahaja untuk di pasarkan.

Pengkaji telah menemu bual beberapa orang responden yang terlibat dalam perusahaan ini. Antaranya ialah:

4.3 LATAR BELAKANG RESPONDEN

Dalam kajian ini beberapa orang responden telah terlibat dalam kajian ini. Responden terdiri daripada golongan lelaki iaitu pemilik bengkel, pengukir ukiran kayu dan pengusaha dalam pembuatan perabot. Peringkat umur yang pengkaji ambil di antara 20-50 tahun.

4.3.1 A. Rahman KayuKraf

Pengkaji telah mengadakan temu ramah dengan beberapa pengusaha yang telah menceburkan diri dan sudah terkenal dalam bidang ukiran kayu terutamanya perabot

(kerusi) di Kelantan iaitu sekitar Kota Bharu seperti Encik Abdul Rahman bin Yusoff, berumur 48 tahun. Bengkel ini yang di beri nama A. Rahman Kayu Kraf yang beralamat di No. 6 Kampung Panjang, Banggu 16150 Kota Bharu, Kelantan.

Sewaktu menjalan kajian di A. Rahman KayuKraf, beliau banyak memberi tunjuk ajar bagi mengumpul maklumat untuk kajian ini. Encik Abdul Rahman memberi kerjasama dan penerangan yang diperlukan oleh pengkaji. Selain itu, banyak maklumat berkenaan dengan objektif dalam kajian ini tercapai. Menurut responden, ukiran perabot kayu (kerusi) di Kelantan tidak begitu banyak, hal ini kerana perabot ukiran kayu mendapat persaingan dengan perabot import yang jauh lebih murah. Contohnya perabot kayu jati dari indonesia yang mendapat permintaan yang tinggi berbanding dengan permintaan terhadap perabot ukiran kayu ini terutamanya berkaitang dengan tajuk pengkaji.

Walaupun perabot ukiran kayu ini sangat mahal tetapi mempunyai kualiti yang sangat baik dan menggunakan kayu yang bermutu tinggi, serta tahan lama, di samping kehalusan buatan kerja tangan tukang ukir yang mahir. Berdasarkan penerangan yang diberikan, pengkaji telah mengenal pasti motif-motif yang selalu digunakan oleh pengukir dan pembuat perabot ukiran kayu (kerusi). Antara motif-motif yang di kenal pasti ialah Ketumbit, Kacang Laut, Kangkung dan Daun Sayap yang memang digunakan sebagai bahan ubat tradisional, Motif Bayam peraksi, Bunga Peluput, Ketam Guri, Bunga Kenanga, Bunga Cempaka dan Bunga Cina pula sebagai tumbuh-tumbuhan yang mengeluarkan bau harum atau memiliki bunga yang cantik.

Pengkaji juga turut bertanyakan tentang jenis-jenis kayu yang digunakan untuk membuat perabot dan yang senang di ukir serta tahan lama dan mempunyai tekstur yang cantik. Di bengkel responden menyatakan kayu yang digunakan dalam penghasilan produk untuk keluaran syarikat beliau bergantung kepada kehendak dan

permintaan pelanggan. Beliau telah menyenaraikan kayu-kayu yang oleh digunakan untuk pembuatan perabot, contohnya seperti cengal, merbau, nyatoh, kembang semangkuk dan sentang. Semua kayu-kayu yang di nyatakan di atas mempunyai kualiti yang baik untuk menghasilkan perabot yang bermutu.

Mengenai peralatan pula responden menerangkan penggunaan peralatan seperti biasa, contohnya gergaji, tukul kayu / besi, pisau wali, kertas pasir, pahat, pisau raut, kikir, serta ketam kayu. Pada zaman dahulu, untuk menghaluskan tata rias ukiran pada perabot, tukang akan menggunakan daun mempelas dan sekarang di gantikan dengan kertas pasir dan peralatan yang lain-lain masih lagi sama seperti dulu hingga kini.

Sepanjang sesi temu bual di jalankan, responden banyak memberi maklumat penting untuk kajian tentang tajuk pengkaji disamping itu pengkaji juga berkesempatan membuat pemerhatian dan meninjau di bengkel berkenaan. Semua kakitangan responden juga memberi tunjuk ajar tentang ukiran perabot kayu yang di hasilkan di bengkel itu. Responden juga tidak lokek semasa menjawab setiap soalan yang diajukan oleh pengkaji dan menjawab dengan berhati-hati untuk maklumat yang tepat.

A. Rahman KayuKraf pernah membuat perabot kerusi untuk Canselor Universiti Malaysia Kelantan. Pembuatan kerusi ini mengambil masa yang lama untuk di siapkan. Menurut responden ukiran yang dibuat pada kerusi tersebut sangat halus dana memerlukan ketelitian bagi menghasilkan ukiran kayu yang bermutu dan keunikan buatan pengukirnya.

Namun, mengikut pendapat responden, seiring dengan peredaran zaman dan bagi memenuhi selera moden pelanggan, ramai pengusaha memasukkan elemen moden dalam ukiran mereka tanpa terikat dengan ukiran bermotif tradisional. Antara hasil karya seni ukir kayu yang mendapat sambutan ramai di bengkel A. Rahman

KayuKraf ialah pintu gerbang, panel dan skrin dinding, sesiku keluang, pintu laman, kepala katil, pagar musang, sisir angin, alat permainan seperti congkak, perabot, katil, kerusi, meja, hiasan rumah dan banyak lagi.

Gambar 3: Ukiran di bengkel A. KayuKraf

4.3.2 Muzium Nik Rashiddin, Kg Kandis, Bachok, Kelantan

Pengkaji juga telah menemu bual Puan Rosnawati bt Othman iaitu merupakan pemilik Muzium Nik Rashiddin, Kg Kandis, Bachok, Kelantan. Berdasarkan temu bual ini, responden mengatakan bahawa pada hari pembuatan ukiran perabot kayu (kerusi) di Kelantan bukan tidak ada tetapi hanya dalam jumlah yang sedikit sahaja. Menurut responden lagi seni ukiran perabot kayu ini pada zaman dahulu masyarakat Melayu tidak menggunakan perabot untuk rumah mereka kerana taraf hidup dahulu tidak sama dengan masa sekarang.

Pada zaman dahulu, golongan rakyat biasa hanya duduk di atas lantai sahaja, manakala golongan bangsawan seperti raja, pembesar istana, orang-orang kaya sahaja yang mampu memiliki barang-barang berharga seperti perabot kerusi ini. Kebanyakan perabot-perabot akan menghiasi istana dan rumah-rumah golongan bangsawan saja. Rakyat biasa pula akan di suruh untuk menjadi tukang ukir dan

bekerja untuk istana. Seni ukiran kayu berkembang luas ke istana-istana raja, ke rumah-rumah ibadat, pintu-pintu gerbang pada kota dan sebagainya.

Responden juga ada mengatakan bahawa seni ukiran perabot kayu menggunakan pelbagai jenis kayu digunakan untuk menghasilkan seni ukiran kayu yang berkualiti tinggi. Antaranya merbau, jati, jelutong, cengal dan banyak lagi. Kebanyakan reka bentuk sesuatu seni ukiran itu pula dipengaruhi motif alam semula jadi iaitu flora dan fauna. Seni ukiran kayu turut menghiasi perabot perhiasan, kerusi, meja, cermin dan sebagainya yang mempunyai motif tumbuh-tumbuhan di ukir bagi memperindahkan hiasan perabot.

Menurut responden faktor pemilihan kayu juga amat penting untuk mendapatkan perabot yang berkualiti tinggi dan warna atau kilauan kayu juga menjadi sesuatu spesis kayu di plilih oleh tukang ukir. Contohnya teras kayu sena berwarna coklat dan berkilat apabila digosok licin amat sesuai untuk perabot dan peralatan harian rumah. Pengetahuan memilih spesis kayu sebagai bahan ukiran pada sesuatu komponen rumah atau kraf berasaskan kepada kemudahan mendapat sumber kayu, fungsi komponen atau kraf, sifat fizikal serta daya tahan kayu dan kepercayaan kepada semangat kayu kata responden.

4.3.3 Pengusaha Perabot

Pengaji juga telah pergi membuat temu bual, pemerhatian dan meninjau pengusaha-pengusaha perabot kayu yang berada di sekitar tempat tinggal pengkaji. Sepanjang pengaji menjalankan kajian untuk mengumpul maklumat yang berkaitan dengan tajuk, pengkaji dapat melihat sendiri pemprosesan yang telah dilakukan untuk menyiapkan tempahan sesuatu produk perabot kayu itu.

Kebanyakan kedai perabot yang telah dikunjungi oleh pengkaji tidak menerima tempahan untuk perabot ukiran kayu kerana mereka tidak mempunyai kemahiran dalam seni ukir ini, jika ada pun mereka hanya menerima tempahan perabot kayu biasa yang mempunyai ukiran yang bercorak bebas. Melihat keadaan seperti ini pengkaji dapat membuat ulasan bahawa pengusaha perabot kayu pada hari ini pandai dari segi pertukangan tetapi tidak mahir dari segi ukiran kayu yang sebenarnya.

Responden yang seterusnya ialah merupakan pengusaha kedai perabot di Kota Bharu iaitu Encik Ismail b Yaakob yang telah lama berkecimpung dalam bidang usahawan perabot. Menurut responden ini, pelanggan yang datang ke kedai perabot beliau bukan akan membeli produk perabot kayu tempatan tetapi akan membeli produk kayu jati. Hal ini kerana perbezaan harga yang ketara membuatkan masyarakat akan beralih arah dan bertukara selera terhadap pemilihan perabot rumah mereka.

Menurut responden yang bekerja di Bakawali group yang dimiliki oleh Norhaiza Nordin seorang pengukir terkenal, ukiran perabot kayu kerusi bukan tidak dibuat tetapi jarang menerima tempahan. Kebanyakan pelanggan yang datang untuk memberi kontrak untuk tempahan membuat ukiran kayu ini. Ukiran perabot kayu kerusi ini tidak mendapat sambutan kerana terdapat persaingan dengan perabot kayu jati.

Responden yang terakhir yang sempat pengkaji kunjungi di sekitar bandar Kota Bharu juga iaitu Encik Ahmad b Abdullah. Semasa mengunjungi kedai beliau, pengkaji medapati bengkel yang telah di usahakan beliau hanya membuat dan menerima tempahan barang berasaskan ukiran kayu tetapi motif-motif yang di gunakan bukan motif seperti pengukir dahulu.

Di bengkel responden pengkaji sempat juga bertanyakan tentang sambutan dan permintaan yang di terima orang ramai berkenaan dengan ukiran perabot kayu ini. Responden memberitahu sepanjang melibatkan diri dalam pembuatan perabot ini, ada juga yang datang ke kedai responden untuk menempah ukiran perabot kayu kerusi yang menggunakan kayu cengal dan di lakarkan motif-motif seperti yang terdahulu yang memerlukan kemahiran yang tinggi. Seni ukiran kayu turut menghiasi perabot perhiasan, kerusi, meja, cermin dan sebagainya mempunyai motif tumbuh-tumbuhan di ukir bagi memperindahkan hiasan perabot.

4.4 MOTIF UKIRAN

Motif ialah unsur hiasan yang digunakan pada ukiran kayu. Motif lahir daripada corak yang diilhamkan oleh tukang ukir. Secara ringkasnya, motif pada ukiran kayu merujuk kepada bunga atau tumbuhan pada panel ukiran. Unsur bunga dan tumbuhan yang digunakan pula kebiasaannya berada di sekeliling atau berhubung kait dengan masyarakat.

Untuk memahami motif hias ukiran kayu Melayu, kita harus memahami perkembangan sejarah dan kebudayaan masyarakat Melayu itu sendiri. Perkembangan unsur hias masyarakat Melayu di Malaysia dapat dikategorikan ke dalam empat tahap, iaitu unsur hias Neolitik, unsur hias Dong-Son dan Chau Akhir. Namun kini unsur hias zaman Neolitik dan unsur hias Dong-Son dan Chau Akhir sudah tidak banyak dibuat oleh pengukir Melayu disebabkan pengaruh agama memainkan peranan besar terhadap penciptaan motif ukiran kayu.

Selain daripada pengaruh agama, pengaruh teknologi dalam sosio-budaya masyarakat, pengaruh institusi kerajaan dan pengaruh pasaran perlu di ambil kira dalam perkembangan unsur hias ukiran kayu Malaysia. Melalui agama motif

diciptakan berasaskan kepercayaan, melalui teknologi motif diciptakan berasaskan kemahiran, melalui sosio-budaya motif diciptakan melalui pengalaman, melalui permintaan pasaran dan berasaskan keinginan pembeli.

Motif yang berunsurkan fauna dibuat oleh seniman ukir Malaysia lebih banyak dipengaruhi oleh agama Hindu dan amalan animism. Motif yang berunsurkan fauna ini dipertahankan penggunaanya kerana berkait dengan unsur masyarakat Melayu. Motif tersebut banyak terdapat pada bangunan, senjata, peralatan pertanian dan perikanan, pengangkutan dan sebagainya.

Walaupun motif yang digunakan mengambil unsur fauna tetapi motif ini hanya berkaitan dengan sosio-budaya masyarakat Melayu dan bukannya berkaitan dengan kepercayaan dan fungsinya juga telah diubah sebagai unsur dekoratif dengan penerapan unsur motif tumbuhan.

Setelah agama Islam semakin meresap di kalangan masyarakat Melayu di Malaysia, motif yang berunsurkan fauna tadi digantikan dengan motif yang berunsurkan flora, iaitu motif berasaskan tumbuh-tumbuhan yang biasanya terdapat di persekitaran tukang ukir. Tumbuh-tumbuhan yang dipilih untuk dijadikan motif biasanya terdiri daripada jenis yang ada kaitannya dengan khasiat dan estetika. Antara tumbuh-tumbuhan yang biasa digunakan sebagai motif ialah

Penciptaan motif flora ini tidaklah nyata seperti yang terdapat di alam. Dengan menggunakan kreativitinya seniman ukir mengubah dan memterjemahkan tumbuh-tumbuhan ini dalam jelmaan ukiran. Proses mengubah dan menterjemahkan ini mengikut kesesuaian dan dipadankan dengan nilai budaya dan pandangan hidup masyarakat Melayu. Proses ini turut memperlihatkan nilai budaya dan pandangan dalam karya seni ukir diciptakan.

Pengkaji juga turut mengambil pendapat Siti Zainon Ismail, 1986:22, yang mengatakan, motif geometri yang terdapat dalam seni hias Melayu dikatakan berasal daripada kebudayaan Dong-Son. Dengan kemampuan imaginasi dan kreativiti seniman, unsur hias geometri yang berasal daripada ragam hias logam ini dikembangkan sebagai ragam hias ukir kayu. Sebagai contohnya, motif “Pilih Berganda” dan “Swastika” dikembangkan dan diberikan nama setempat seperti motif Potong Wajik dan Siku Keluang.

Pengaruh Islam dalam masyarakat Melayu di Malaysia menyebabkan motif geometri dalam unsur hias seni ukir kayu dikembangkan ke arah motif geometri Islam. Motif yang biasa digunakan ialah bentuk segi empat yang menggunakan konsep pecahan berganda dalam bentuk geometri.

Selain daripada motif flora, fauna, kaligrafi dan geometri, terdapat juga motif lain yang berkaitan dengan alam seperti motif matahari, bintang, awan dan bukit-bukau. Motif ini biasanya diukir secara gabungan dengan motif lain seperti motif flora, motif kaligrafi dan motif geometri.

Pada zaman kesultanan, motif hias ukiran kayu dipengaruhi oleh unsur agama dan sosio-budaya masyarakat setempat. Namun selepas zaman kemerdekaan, beberapa faktor baharu turut mendukung perubahan motif hias ukiran kayu. Dalam kajian ini pengkaji juga memasukan kata-kata Wan Mustafa Wan Su dalam buku yang berbunyi, selain motif fauna dilarang dalam agama Islam, motif tersebut juga tidak mempunyai nilai komersial dalam masyarakat Melayu. Wan Mustafa tidak sanggup membuat motif fauna yang dipesan oleh orang bukan Islam. Disebabkan oleh alasan sedemikian, motif fauna dalam ukiran kayu Melayu menjadi berkurangan.

Unsur hias yang menjadi pilihan seniman ukir pada masa kini ialah, motif flora, motif kaligrafi, motif geometri, dan motif kosmos. Penggunaan motif flora

masih mengekalkan konsep makna falsafah masyarakat Melayu seperti yang berkembang pada zaman kesultanan. Namun beberapa motif flora baharu yang mempunyai makna tertentu bagi masyarakat yang diciptakan oleh seniman ukir moden seperti motif Bunga Raya yang dijadikan bunga Kebangsaan Malaysia.

Selain itu, pengkaji juga mengambil pendapat Norhaiza yang amat terkenal dengan alam ukiran kayu ini, bagi beliau seseorang pengukir bukan sahaja perlu mempunyai kemahiran mengukir tetapi juga perlu mahir mengolah dan menyusun motif ukiran. Gabungan ketiga-tiga kemahiran ini menghasilkan ukiran yang mempunyai keindahan dan nilai estetik.

Terdapat lima unsur asas ukiran kayu, iaitu daun, batang, bunga, buah dan sulur. Pecahan daun pada sesuatu ukiran biasanya terdapat dalam bilangan yang ganjil seperti satu, tiga, lima, tujuh dan seterusnya bergantung pada keluasan ruang. Daun yang sering digunakan adalah daun pecah tiga iaitu tiga kelopak berasingan seperti Daun Jari Buaya dan Daun Dala, daun pecah tiga kelopak tidak berasingan seperti Daun Petola dan Daun Peria dan daun pecah lima dan selebihnya seperti Daun Sukun. Menurut Norhaiza lagi, daun ukiran menceritakan watak ukiran yang dikaryakan dan mempunyai persepsi yang tersendiri yang berkaitan dengan watak permainan wayang kulit.

Dalam kajian ini pengkaji lebih menfokus tentang objektif yang berkaitan dengan yang dikaji iaitu perabot (kerusi). Sepanjang atau ketika pengkaji menjalankan kajian ini ke atas responden, pengkaji mendapati ada beberapa motif yang telah di kenal pasti yang di ukir pada perabot (kerusi). Antara motif-motif yang di kenal pasti ialah Ketam Guri, Kerak Nasi, Sulur, dan Bunga Ketumbit.

Berdasarkan motif-motif yang telah dikaji, pengkaji mendapati penggunaan motif tersebut telah lama wujud dalam masyarakat zaman dahulu yang berkaitan

dengan seni ukiran dan pembuatan perabot kayu ini. Hasil daripada kehalusan dan kreativiti para pengukir itu, maka terhasil sebuah karya yang berkualiti dan bermutu tinggi sehingga moden kini.

Motif-motif yang telah di nyatakan banyak digunakan dalam ukiran kayu pada perabot. Hal ini kerana masyarakat Melayu sangat suka pada keindahan alam dan hal itu mendorong pengukir dan pembuat perabot mengadaptasikan sumber alam tersebut kedalam barangang yang ingin dihasilkan. Antara motif-motif yang telah diperolehi dan dikenalpasti yang telah digunakan pada ukiran perabot kayu (kerusi) ialah seperti berikut:

Gambar 4: Motif Bunga Ketam Guri

Berdasarkan gambar 4 iaitu motif Ketam Guri mendapati penggunaan motif ini amat popular di kalangan pembuat ukiran perabot kayu ini kerana ia amat cantik dan bersesuaian dengan budaya masayarakat Melayu pada masa itu. Motif ketam guri ini biasanya akan di ukir pada kepala perabot untuk menampakan kemegahan perabot kerusi itu.

Gambar 5: Motif Kerak Nasi

Motif ini merupakan motif yang biasa digunakan oleh pengukir atau pembuat perabot ukiran kayu untuk meragam hiaskan produk yang dihasilkan. Motif ini juga dilakar dengan berhati-hati untuk menampakkan kehalusan pada sesebuah perabot. Berdasarkan gambar 5 dapat dilihat keunikan motif Kerak Nasi yang digambarka oleh pengukir ketika melakarkan idea pada bahagian-bahagian kayu untuk dibuat perabot.

Gambar 6: Motif Daun Sulur

Motif ini berunsurkan tumbuhan menjalar seperti pokok kacang, timun dan pucuk labu. Seniman ukiran ini mengambil sumber alam sebagai idea yang diterjemahkan ke

dalam karya-karya mereka. Di dalam sulur ini, terdapat penggunaan daun, bunga, batang dan ruang kosong. Hal ini sesuai dengan penggunaan nilai-nilai estetika dalam motif. Penggunaan daun, bunga, dan batang dapat menambahkan kecantikan ukiran yang dibuat. Motif sulur kacang banyak dikaitkan dalam kehidupan masyarakat.

Antaranya, motif ini menggambarkan kehidupan masyarakat yang saling bantu membantu. Hal ini kita dapat lihat pada pergerakan sulur tersebut. Sulur akan bergerak mencari batang atau dahan untuk berpaut bagi menguatkannya. Cara yang sama berlaku pada sulur-sulur yang berikutnya. Daripada situasi inilah pengukir melayu pada masa dahulu mencipta motif yang mempunyai kaitan dengan cara kehidupan. Manakala ruang-ruang kosong yang terdapat di dalam ukiran diatas pula mengaitkan kehidupan yang dikelilingi sempadan. Dalam kehidupan ia mempunyai had-had tertentu yang kita perlu menjaganya. Motif ini mempunyai bentuk yang sama pada kiri dan kanan coraknya.

Gambar 7: Motif Bunga Ketumbit

Motif Bunga Ketumbit merupakan teknik tebuk tembus bersilat yang biasa di gunakan dalam reka bentuk sesuatu produk ukiran kayu. Ia juga banyak di lakarkan pada perabot-perabot kayu untuk menghasilkan peroduk yang cantik dan memperlihatkan ciri-ciri kehalusan yang di tonjolkan.

4.5 JENIS-JENIS KAYU

Setelah menjalankan kajian dan mengumpulkan maklumat yang perlu, pengkaji mendapati kumpulan kayu dapat di bahagikan kepada empat bahagian iaitu jenis kayu yang di kenal pasti oleh pengkaji ialah kayu keras padu (heavy hardwood), kayu keras pertengahan (medium hardwood), kayu keras ringan (light hardwood) dan kayu lembut (softwood). Perbezaan ciri kayu keras dan lembut ditentukan berdasarkan konvensyen biasa botani manakala pengelasan tiga kumpulan kayu keras dibuat berpandukan kepadatan berbandingan kayu yang berpandukan kepadatan bandingan kelembapan mencapai tahap 15 peratus. Kayu merbau misalnya, dikelaskan sebagai kayu keras padu kerana sifat teras kayunya yang tahan lama. Manakala kayu kempas pula sungguhpun kepadatan bandingannya tinggi, ia di anggap kayu keras sifatnya yang tidak tahan lasak. Dalam kajian ini pengkaji telah mengambil beberapa sumber yang boleh di masukkan ke dalam tajuk kajian yang di jalankan.

Menurut sumber dari Lembaga Perindustrian Kayu Malaysia (MTIB) dalam majalah Timber – For Furniture menyatakan daripada sejumlah 3000 spesies kayu-kayan tempatan. Cuma sebilangan sahaja dijadikan perabot. Berikut adalah kayu pilihan utama industri pembuatan perabot tempatan.

Aspek pemilihan kayu ini berdasarkan kepada urat kayu,ketumpatan kayu dan kelembutan kayu yang mampu mempengaruhi ukiran.Ini kerana pengukir mengukir

motif pada kayu mengikut arus urat kayu bukan lawan urat kayu kerana perlawanan urat kayu boleh merosakkan ukiran dan mencacatkan motif.

4.5.1 Nyatoh

Nyatoh merupakan jenis kayu yang keras ringan dan dalam kumpulan spesies yang ringan. Populasi jenis kayu ini biasanya ditemui di kawasan bertanah rendah, paya air tawar, paya gambut dan kawasan pergunungan sebelah Pantai Timur. Spesies kayu nyatoh ini kayu gubalnya agak jelas. Warna teras kayu nya pula pengkaji mendapati merah jambu pekat atau coklat kemerah dan ira kayu lurus serta jarak antara ira kian rapat hingga bercsntum di tengah batang. Turut ditemui iranya seperti berombak.

Semasa membuat pemerhatian ketika menjalankan penyelidikan ini, pengkaji dapat melihat dengan mata kasar keratan rentas nya sangat halus. Ketahanan kayu ini pula tahan lama dan paling elok dibuat perabot dan ia juga sering dijadikan kemasan perhiasan bermutu tinggi.

4.5.2 Sentang

Seterusnya pengkaji mengenal pasti kayu seterusnya iaitu kayu Sentang iaitu merupakan kayu jenis kayu keras ringan. Kayu ini populasinya sering di temui di hutan tanah dan kawasan bukit. Pengkaji mendapati kayu sentang ini kayunya bercorak lebih jelas berbanding teras kayu. Ia berwarna coklat kemerah dan ira kayunya berpanca serta strukturnys ysng mirip lingkaran cincin menyebabkan tekstur kayu kasar dan tidak rata. Kayu sentang ini ada satu keburukan iaitu tidak tahan lama dan ia dijadikan kayu penyambung untuk membuat rangka perabot sahaja.

4.5.3 Kembang Semangkok

Jenis kayu yang ketiga yang telah di kenal pasti oleh pengkaji ialah Kayu Kembang Semangkok, kayu yang berada dalam kumpulan kayu keras ringan. Kayu jenis ini ditemui secara berselarak di hutan tanah rendah. Paling banyak terletak di rabung gunung dan kawasan berpaya. Kayu dalamnya mempunyai pelbagai warna cerah, boleh jadi coklat kekuningan, kuning pucat atau coklat merah. Ira kayunya pula corak lurus dan berpanca rapat. Tekstur kasar dan tidak rata terbentuk daripada lapisan lebar. Di samping itu kayu Kembang Semangkok ini agak lama dan ia banyak di gunakan dalam pembuatan papan lapis perabot.

4.5.4 Melunak

Kayu terusnya yang di kenal pasti oleh pengkaji ialah Kayu Melunak yang jenisnya ringan. Melunak ini di dapati tumbuh berselerak ditanah rendah hutan bukit yang diperolehi daripada pengalaman responden semasa temu bual di buat. Responden menjelaskan kayu jenis ini coran kayu gubal jelas serta kayunya pula berwarna coklat bercampur merah sedikit merah jambu atau coklat kemerahan. Manakala iranya pula rapat. Resopden memberitahu yang kayu jenis ini sesuai untuk pembunaan ringan dan pembuatan perabot kerana ia agak tahan lama dan tidak mudah rosak.

4.5.5 Merbau

Seterusnya pula responden ada mengatakan tentang kayu jenis Merbau juga sesuai untuk pembuatan perabot untuk kegunaan harian kerana warna kayunya yang gelap menjadikan ia menarik dibuat kemasan terutamam untuk perabot. Satu lagi mengenai kayu ini ialah tahan lasak dan ia sesuai sangat untuk di buat perabot kerusi yang di gunakan setiap hari oleh masyarakat zaman sekarang.

Pertumbuhan kayu ini pula di katakan tumbuh secara meluas terutama di kawasan bertanah rendah dan sepanjang sungai. Merbau ini pula corak kayu jelas serta berwarna kuning pucat. Teras kayu akan bertukar daripada kekuningan kepada coklat jingga apabila ia berkeadaan segar dan akan bertukar warna lagi kepada coklat atau coklat kemerahan gelap disebabkan perubahan cuaca. Merbau ini kayu yang jenis kayu yang keras dan tahan lama kerana ia tahan lasak.

4.5.6 Cengal

Cengal pula ialah sejenis kayu yang keas dan maghasilkan kayu terbaik dan mencapai harga tertinggi di pasaran jika di bandingkan dengan jenis kayu lain. Kayu cengal adalah kayu keras yang tahan lama dan mempunyai ketumpatan yang sangat baik.

Ketahanan kayu cengal disebabkan terdapat sejenis bahan awet semula jadi yang menlindungi kayu teras serta kulit kayu cengal mempunyai sejenis damar yang dikenali sebagai penak dan boleh digunakan dalam pembuatan varnis. Pokok kayu cengal ini tumbuh di kawasn tanah pamah yang mempunyai ketinggiannya dari 1,000 meter terutamanya di kawasn yang mempunyai saliran air yang baik.

4.6 PERALATAN UKIRAN PERABOT

Dalam kajian tajuk ini juga pengkaji juga membuat penyelidikan tentang peralatan yang di gunakan untuk membuat kemasan perabot agar kesan ke atas produk nampak halus dan cantik. Untuk menghasilkan sesuatu produk pembuat perabot perlu mahir dalam menggunakan peralatan yang di gunakan semasa proses pembuatan di lakukan di bengkel perabot. Pengkaji juga telah mengambil kesempatan sendiri untuk

meninjau peralatan-peralatan yang digunakan oleh pembuat perabot semasa berada di bengkel tersebut.

Pengkaji juga telah mengenal pasti peralatan tersebut. Di dalam kajian ini pengkaji menyenaraikan dan mengenal pasti peralatan-peralatan yang di gunakan semasa proses pembuatan itu di lakukan, antara peralatan tersebut ialah pahat, gergaji, kertas pasir / daun mempelas, pisau wali, tukul kayu / besi, ketam kayu, dan kikir. Kesemua peralatan ini yang digunakan ketika kerja-kerja untuk menghasilkan perabot (kerusi) ialah seperti di bawah:

4.6.1 Gergaji

Gambar 8:Terdapat dua jenis gergaji yang telah di gunakan dalam pembuatan perabot ukiran kayu.

Gergaji ialah bilah besi yang mempunyai banyak mata tajam yang digunakan untuk memotong dan membentuk lingkungan. Terdapat juga gergaji yang digunakan untuk menebuk seperti gergaji sengat pari. Penggunaan gergaji dalam kerja-kerja pemotongan kayu amat penting untuk mendapatkan kayu yang cantik dan sesuai untuk membuat perabot ukiran kayu.

4.6.2 Pahat

Gambar 9: Pahat juga peralatan penting untuk ukiran perabot

Pahat ialah sejenis alat ukir yang dibuat daripada besi yang sebelah hujungnya tajam untuk menebuk atau mengukir kayu. Terdapat berbagai-bagai jenis pahat yang digunakan mengikut fungsinya antaranya yang telah di kenal pasti oleh penulis ialah pahat lurus yang digunakan untuk membalaik atau melicinkan ukiran. Seterusnya pahat kaku yang di gunakan untuk membentuk dan membuat lekuk sederhana. Manakala Pahat Kerup digunakan untuk membuat lekuk yang dalam. Pahat juga digunakan untuk melurut kayu diatas motif yang telah disediakan.

4.6.3 Kertas pasir/daun mempelas

Gambar 10: Kertas pasir atau daun mempelas di gunakan untuk menghalusi tekstur perabot agar kelihatan licin dan tidak kasar

Pengkaji juga menerangkan berkenaan dengan kertas pasir yang di gunakan untuk menghalusi tekstur kayu. Kertas pasir mempunyai kekesatan yang berbsza-beza seperti halus, sederhana dan kasar yang digunakan untuk melicinkan dan menghaluskan lagi motif-motif yang dilakrkan pada perabot.

4.6.4 Ketam kayu

Gambar 11: Ketam di gunakan untuk menipiskan ketebalan kayu

Sepanjang pengkaji menjalankan kajian terhadap responden, pengkaji mendapati peralatan seperti ketam kayu digunakan sebagai alat untuk menipiskan komponen-komponen kayu yang hendak digunakan agar motif senang untuk dilakarka

4.6.5 Tukul kayu

Gambar 12: Tukul kayu di gunakan untuk mengetuk ketika kerja-kerja pemasangan bahagian-bahagian perabot

Tukul kayu digunakan untuk mengetuk pahat semasa mengukir. Tukul dibuat daripada kayu yang keras, kuat untuk dan mempunyai daya pantulan. Antara kayu tersebut ialah kayu ciku, lmau dan jambu.

4.6.6 Pisau Wali

Gambar 13: Pisau wali perlu ada semasa kerja-kerja mengukir motif pada perabot

Pisau yang bermata tajam ini di gunakan pada ukiran yang tidak boleh dipahat serta digunakan untuk menyilat, membuat kemasan akhir dan membuat urat pada bahagian motif. Penggunaan pisau wali ini untuk memastikan kehalusan ukiran pada perabot kelihatan kemas dan rapi. Dalam kajian ini, pengkaji mendapati kegunaan pisau wali ini amat penting untuk ukiran.

4.7 KESIMPULAN

Penghayatan seni dalam konteks kenikmatan estetika merupakan sesuatu yang memerlukan perasaan yang memerlukan perasaan dan emosi dalam diri penghayatnya. Perkara yang sama juga berlaku dalam proses penciptaan ukiran kayu di Malaysia, iaitu kenikmatan estetik tidak hanya berlaku setelah hasil karya seperti perabot kerusi disiapkan tetapi lebih awal lagi sejak bermulananya proses penciptaan karya (kerusi) tersebut. Hal ini dapat dilihat daripada proses pembuatan ukiran kayu tradisional di Malaysia, yang bermula daripada suatu idea yang ditimbulkan, diikuti proses penekanan hingga kepada karya (kerusi) ukiran yang dihasilkan.

Jelaslah ukiran perabot kayu di Kelantan tidak hanya menampilkkan nilai estetik pada konsep rupanya sahaja,tetapi juga nilai estetika dalam konsep jiwa yang mencerminkan perasaan mendalam masyarakat Melayu di Kelantan. Kewujudan seni ukiran perabot kayu (kerusi) sebagai rupa jiwa orang Melayu telah mengangkat seni ukir kayu sebagai produk sosial yang sebatи dengan kehidupan masyarakat Melayu Kelantan.

UNIVERSITI
MALAYSIA
KELANTAN

BAB 5

PERBINCANGAN, CADANGAN DAN KESIMPULAN

5.0 PENGENALAN

Ukiran kayu atau seni ukir merupakan seni pertukangan tangan yang menjadi satu tradisi dalam masyarakat Melayu sejak turun temurun lagi. Ukiran kayu merupakan simbol kerajinan tangan, kemahiran dan ketinggian ilmu yang diterjemahkan ke dalam pelbagai bentuk barang yang mempunyai unsur seni. Simbol dan identiti yang ditonjolkan pada ukiran kayu mencerminkan jati diri masyarakat Malaysia. Ekspresi yang dipaparkan melalui ukiran kayu mewakili watak dan budaya masyarakat Melayu di Malaysia.

Ukiran kayu adalah manifestasi gambaran keindahan jiwa dan budaya yang dimiliki oleh masyarakat Melayu. Keindahan ini dapat dilihat dari segi kehalusan ukiran serta penyusunan dan olahan pada fizikal ukiran perabot (kerusi) tersebut.

Ukiran-ukiran kayu amat sinonim dengan penghasilan rumah Melayu tradisional, segenap sudut rumah dihiasi ukiran-ukiran kayu dari ruang pengudaraan sehingga hiasan di tangga,dinding dan sebagainya dihiasi ukiran-ukiran kayu.

Seni ukiran kayu adalah seni kerajinan tangan dan ianya telah lama wujud dalam dalam masyarakat Melayu. Seni ukiran yang dipersembahkan melalui bahan kayu ini sama juga dengan seni ukiran yang terdapat pada batu, tanah dan lain-lain bahan logam. Cuma yang dapat dibezakan ialah cara dan teknik pengukirannya sahaja.

Kayu adalah alamiah yang sangat sesuai dan baik untuk atau dijadikan struktur bangunan. Namun begitu, bahan ini juga mudah terbakar dan reput jika tidak diawasi dengan baik, lebih-lebih lagi jika sering terdedah kepada hujan dan panas. Oleh itu ukiran-ukiran kayu tidak pernah dapat bertahan lama seperti ukiran-ukiran pada batu atau lain-lain logam. Dengan menggunakan kayu-kayu jenis terbaik ini dalam kerja-kerja kreatif mereka, pengukir-pengukir itu bukan sahaja dapat memelihara ketahanan ukiran-ukiran tersebut tetapi dapat juga menjaga mutunya.

Dalam kajian ini juga pengaji dapat memahami tentang varisai produk yang pelbagai, terdiri daripada perabot serta eksesori hiasan dalaman dan juga laman, memberi kelebihan kepada pelanggan untuk memilih perhiasan mengikut cita rasa yang sesuai dengan konsep kediaman masing-masing.

Pengkaji telah membuat kajian berkenaan dengan tajuk yang dikaji. Daripada kajian yang dibuat pengkaji telah mengenali ukiran perabot kayu (kerusi) di Kelantan iaitu berkenaan dengan motif, jenis kayu yang sesuai untuk dibuat perabot serta peralatan yang digunakan semasa proses pembuatan perabot yang telah dikenal pasti

oleh pengkaji. Dengan adanya dapatan kajian yang telah di jalankan oleh pengkaji dapat mengetahui tentang ukiran perabot kayu (kerusi) di samping dapat mengetahui tentang penghasilan perabot. Seterusnya pengkaji ingin mengetahui dengan lebih terperinci lagi tentang dunia ukiran kayu ini.

Berdasarkan kajian ini jelas membuktikan bahawa di Kelantan masih ada lagi pengusaha bengkel-bengkel yang mengasaskan ukiran kayu untuk perhiasan rumah iaitu perabot. Ukiran-ukiran kayu amat sinonim dengan penghasilan rumah Melayu tradisional, segenap sudut rumah dihiasi ukiran-ukiran kayu dari ruang pengudaraan sehingga hiasan di tangga,dinding dan sebagainya dihiasi ukiran-ukiran kayu.

5.1 PERBINCANGAN

Bagi pemilik Seni Kayu Warisan, Burhan Ashaari, 52 yang sudah 10 tahun berkecimpung dalam dunia seni ukiran perabot dan eksesori kayu cengal, mengakui walaupun industri perabot jati semakin berkembang di Malaysia, tetapi kebanyakan produk yang dijual diimport dari Jepara, Indonesia yang menjadi pengeksport perabot jati terbesar dunia pada hari ini.

Selain dari itu, motif-motif pada ukiran ini merupakan hak pengukir dan merekalah yang memberi nama-nama tertentu kepada ukiran itu. Sehingga kini pun sebahagian besar ukiran-ukiran yang dihasilkan oleh pengukir tradisi, terutama di Pantai Timur, diberi nama oleh pengukir-pengukir itu sendiri berdasarkan contoh dari mana unsur-unsur itu diambil.

Justeru, tidak hairanlah jika industri perabot kayu terutama jati semakin berkembang dan menguasai pasaran kerana ciri-cirinya yang tahan lama lasak dan tidak memerlukan penjagaan rumit. Seiring perkembangan masa, motifnya juga juga tidak lagi terhad kepada ukiran dan corak tradisi semata-mata, tetapi dipelbagaikan

dengan gaya lebih kontempori bagi memenuhi kehendakan dan cita rasa masyarakat hari ini.

Daripada dapatan kajian pengkaji dapat mengulas mengenai perabot ukiran kayu buatan Kelantan. Ulasan yang dibuat berdasarkan objektif yang telah dikaji oleh pengkaji. Melalui dapatan kajian ini pengkaji dapat melihat permintaan terhadap produk ukiran kayu perabot kerusi pada masa kini.

5.1.1 Perkembangan Ukiran Kayu Perabot Kerusi Kini

Daripada kajian yang telah dijalankan pangkaji dapat melihat dan mengetahui perkembangan ukiran kayu perabot kerusi dulu dan kini. Pada masa kini, permintaan terhadap produk ukiran kayu kurang mendapat sambutan daripada orang ramai kerana terdapatnya persaingan antara produk yang diimport dari luar negara.

Contohnya persaingan dengan produk kayu jati yang di import dari Indonesia. Oleh kerana harganya yang murah berbanding produk sama keluaran pengukir tempatan menjadikan ia laris dan mempunyai pasaran yang luas. Namun, perusahaan perabot ukir kayu di negeri ini terlepas pandang dan tercicir oleh peminat perabot jati di negara ini.

Secara umumnya, harga perabot jati Indonesia tidak dapat dinafikan jauh lebih murah kerana kos bahan mentah dan upah pekerja di negara seberang sangat minimum berbanding negara kita. Sebagai contoh, upah untuk memelas kayu yang diterima oleh pekerja di sana sangat murah dalam masa sehari, manakala di sini jauh lebih mahal berbanding dengan di tempat mereka. Untuk pengukir pula mahir di negara mereka sama dengan pekerja biasa di Malaysia sementara di sini pengukir mahir di bayar dengan harga yang jauh lebih tinggi.

Pengkaji merasakan sebagai rakyat yang mempunyai jati diri sebagai masyarakat yang mempunyai nilai warisan yang begitu bernilai haruslah menghargai hasil serta menyokong industri perabot ukiran kayu keluaran pengukir tempatan ini.

5.2 CADANGAN

Ukir perabot kayu (kerusi) di Kelantan amat sesuai untuk dikomersilkan oleh pengukir-pengukir mahir yang masih muda dan mempunyai idea motif yang kreatif di samping masih lagi mengekal motif-motif yang di tinggalkan oleh masyarakat terdahulu. Oleh itu pengkaji mencadangkan:

- i. Mengadakan bengkel-bengkel untuk mencari bakat muda serta memberi kefahaman kepada masyarakat berkenaan dengan seni ukiran perabot kayu ini. Ukiran perabot kayu ini bukan sahaja untuk perhiasan rumah semata-mata tetapi mempunyai nilai kepada para pengukir dan juga nencipta seni ukiran ini.
- ii. Pihak yang bertanggungjawab dalam mempertahankan warisan seni ukiran ini harus serta perlu memainkan peranan mereka untuk menanamkan sikap mengahargai harta warisan masyarakat Melayu dan yang amat bernilai kepada nenek moyang kita yang terdahulu.
- iii. Penubuhan pusat-pusat atau institusi-institusi ukiran perlu dilakukan untuk menanam minat generasi muda terhadap bidang ukiran perabot kayu ini. Dengan adanya institusi seperti ini, maka dapatlah melahirkan generasi yang akan mewarisi kemahiran seni pertukangan kayu di masa akan datang.
- iv. Mengadakan pameran berkenaan demgam seni ukiran ini di sampinga dapat memperkenalkan ukiran kayu kepada masayarakat umum. Dalam pameran itu juga di selitkan dengan demotrasi tentang teknik-teknik pengukiran serta menunjukkan produk-produk yang dihasilkan kepada pengunjung.

- v. Penganjuran temasya berkenaan dengan ukiran perabot kayu ini. Temasya yang di adakan ini hendaklah bertujuan untuk memperkenalkan kepada orang ramai tentang uniknya seni ukiran kayu. Penganjuran seperti temasya perlu memberi pendedahan kepada masyarakat berkenaan dengan aspek-aspek yang berkait rapat dengan ukiran kayu agar masyarakat dapat memahami karya-karya terhasil daripada sebatang pokok.
- vi. Setelah menjalankan kajian ini, pengkaji telah membuat cadangan bahawa motif-motif ukiran kayu ini diberikan perlindungan dan diletakkan dibawah satu pengawasan pihak tertentu. Kita merupakan seorang yang sangat rugi jika tidak menjaga harta warisan tradisional ini dengan baik. Kita tentu akan kehilangan warisan tradisional melayu yang boleh berfungsi sebagai identiti masyarakat melayu pada masa dahulu. Kesemua ini sangat penting kepada generasi akan datang.

5.3 KESIMPULAN

Kesimpulannya daripada keseluruhannya seni ukiran kayu tradisi Melayu Kelantan merupakan salah satu cara manusia melahir perasaan seninya. Ukiran kayu merupakan seni pertukangan tangan yang menjadi satu tradisi dalam masyarakat Melayu Kelantan sejak turun temurun lagi. Ukiran kayu merupakan simbol kerajinan tangan, kemahiran dan ketinggian ilmu yang diterjemahkan ke dalam pelbagai bentuk baranagan yang mempunyai unsur seni. Sebagai masyarakat pada masa kini dan apa yang perlu kita lakukan ialah seni tradisi ini patut dikekalkan sebagai melambangkan identiti kita.

Masyarakat moden pada hari ini telah melupakan segala bentuk kehalusan dan keindahan serta keunikan benda-benda yang sangat tinggi nilai seninya. Satu-satunya

peralatan yang agak pelik dan bersejarah pandangannya hanya akan disimpan dan digelar sebagai barang-barang “antik” tanpa orang ramai mengetahui asal usul serta kedudukannya di masa yang lalu. Walaupun ada golongan masyarakat yang benar-benar sedar dan ingin mengetahui perkembangan ukiran perabot kayu ini, akibat kurangnya penyelidikan dalam bidang ini, maka ia akan tetap tinggal seperti sediakala tanpa kesedaran yang sungguh-sungguh.

Berbagai-bagi cara yang boleh dilakukan untuk mengekalkannya tetapi yang penting sekali dengan adanya kesedaran di kalangan orang-orang Melayu sendiri. Kajian ini hanyalah lanangkaha pertama untuk meninjau dan mendedahkan kembali bagaimana seni ukiran perabot kayu (kerusi) kita tidak kurang mutu seninya kalau dibandingkan dengan seni bangsa lain. Kita patut berbangga dengan nilai kesenian yang kita miliki pada hari ini. Kesenian yang kita miliki pada hari ini. Kesenian kita juga mempunyai hubungan yang rapat dengan nilai keagamaan iaitu berdasarkan nilai agama islam. Justeru itu melalui seni ukiran perabot kayu (kerusi) ini boleh dijadikan kajian untuk mengenal peribadi Melayu, dan mungkin lebih berguna kepada masyarakat Melayu Kelantan dan juga kepada negara Malaysia pada hari ini.

Kepelbagaiannya seni ukiran perabot kayu yang di hasilkan dalam bermacam-macam jenis produk dilihat mampu menarik minat masyarakat terhadap perabot ukiran kayu ini. Jika di lihat dari segi motif, ukiran kayu Melayu banyak menekankan corak pemikiran dan pandangan masyarakat pada dahulu.

Ukirannya kayu adalah manifestasi gambaran keindahan jiwa dan budaya yang dimiliki oleh masyarakat Melayu. Keindahan ini dapat dilihat dari segi kehalusan ukiran serta penyusunan dan olahan daun ,batang, bunga, buah dan sulur pada fizikal perabot tersebut. Satu lagi keindahan yang dimiliki oleh ukiran perabot yang mempunyai cerita atau falsafahnya tersendiri. Gabungan ketinggian ilmu, kebolehan

minda dan kemahiran untuk mengerahkan deria disalurkan kepada ukiran perabot kayu (kerusi) sebagai satu nikmat yang boleh dihayati. Nikmat ini merupakan nilai keindahan yang paling tinggi.

Keindahan ini semakin lama semakin berkurangan ditelan masa kerana kurangnya penghayatan pengukir terhadap seni dan ditambah pula dengan masyarakat sekeliling yang hanya menilai keindahan melalui rupa fizikal sahaja. Keindahan dalaman tidak lagi dititikberatkan kerana kurangnya penghayatan, pengetahuan dan pendedahan antara peminta dan penawar dalam pasaran.

Dalam konteks cabang ilmu, pengkaji merasakan seni ukiran perabot kayu ini harus dicungkil sedalamnya untuk disampaikan kepada generasi yang akan datang untuk mereka mengenali khazanah warisan. Pengukir hendaklah digarap dengan falsafah yang tersirat dan tersurat agar mereka berkeupayaan menyalurkan erti keindahan kepada pewaris seni yang lai

UNIVERSITI
MALAYSIA
KELANTAN

BIBLIOGRAFI

Abdul Halim Nasir (1986), '' *Ukiran Kayu Melayu Tradisi* '' : Penerbitan Dewan Bahasa dan Pustaka Kementerian Pelajaran Malaysia Kuala Lumpur

Abdul Halim Nasir dan Wan Hashim Wan Teh (1996), The Traditional Malay House – Petaling Jaya: Penerbit Fajar Bakti.

Datuk Syed Ahmad Jamal (2007), The Encyclopedia of Malaysia Volume 14 Craft and The Visual Art, Kuala Lumpur: Archipelago Press

Farish A. Noor dan, Eddin (2003), Spirit of Wood: The Art of Malay Woodcarving, Singapura; Periplus Editions

Ismail Said & Ahmad Saifuddin Abdullah (2001), “ Spesies-spesies Kayu Dalam Seni Ukiran Melayu ”: Penerbit Universiti Teknologi Malaysia

Mubin Sheppard (1980), '' *Mekarnya Seni Pertukangan Malaysia* '' : Penerbitan Edisi Pertama Bahagian Malaysia 1980: Eastern Universiti Press (M) Sdn.Bhd

Seni Pertukangan Tangan Melayu Se Zaman (Traditional Mlay Crafts In Modern Use)
Pameran Di Muzium Negara 10 Disember 1981.

<http://ahimwoodcarving.blogspot.com>

www.kelantan.gov.my

LAMPIRAN

PERABOT KAYU KERUSI TERKINI

PERABOT KAYU KERUSI TERKINI

PERABOT KAYU KERUSI TERKINI